№ 147 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 8 ՅՈՒԼԻՍԻ

1910

ԵՐԵՍՈՒՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 8 ՅՈՒԼԻՍԻ № 147

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул., № 5.
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Խմբագրատան տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէնլեզուով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կօպէկ.
Խմբագրատան տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ

Հասցէն. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction «MSCHAK».

ՅՈՒԼԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ
6 ՌՈՒԲԼԻ

12 ամսվ.՝ 10 ր., 6 և 7 ամսվ. 6 ր., ամսակ. 1 ր. Ամերիկա՝ տարեկան 6 դոլլար, Եւրոպա՝ 32 ֆր., Պարսկաստան՝ 10 ր., Թիւրքիա՝ 120 ղրուշ:
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել ճաւ. հին հասցէն, նոյնպէս և 40 կօպ. (կարելի է և նամականիշով):

Յայտարարութիւնների համար վճարում են. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կօպ., վերջին երեսի վրա՝ 10 կօպ.: Կովկասից դուրս յայտարարութիւնները ընդունվում են բացառապէս Торг. Домъ „Л. и Э. Метцль и К°" ֆիրմայի միջոցով Մոսկվայում, Պետերբուրգում և Վարշավայում:
ԱՆՍՏՈՐԱԳԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻ ՆԱՒԹԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՂՆԵՐԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ
հրաւիրում է բժշկի՝ համապատասխան նախապատրաստութեամբ և ոչ պակաս քան հինգամեայ բժշկական փորձառութեամբ՝ստանձնելու
ԲԱԼԱԽԱՆԻ-ՍԱԲՈՒՆՉԻ-ՌԱՄԱՆԻ ՇՐՋԱՆՈՒՄ
ՇՐՋԱԳԱՅՈՂ ԲԺՇԿԻ ՊԱՇՏՕՆԸ
Պարտաւորեցուցիչ է իմանալ տեղական լեզուներից մէկը (հայերէն կամ թուրքերէն): Առաւելութիւն կը տրվի այն բժշկին, որը կունենայ հիւանդանոցային փորձառութիւն և կիմանայ տեղական երկու լեզուները:
Շրջագայող բժշկի պարտականութիւնը կայանում է հիւանդին նրա տան մէջ բժշկական օգնութիւն հասցնելու գործում: Բժշկի շրջագայութեան պարտաւորեցուցիչ ժամանակը հետևեալն է. ամեն օր՝ առաւօտ. ժամը 9-ից մինչև ցեր. ժամը 4-ը, և շաբաթական մի անգամ էլ հերթապահութիւն՝ ցեր. ժամը 4-ից մինչև հետևեալ օրվայ առ. ժամը 9-ը: Շրջագայութեան համար Խորհուրդն ունի լիակատար սարք ու կարգ: Վարձատրութիւնը 3000 րուբլի տարեկան, նոյնպէս և բնակարան՝ վառելիքով, լուսաւորութեամբ և ջրով, կամ թէ բնակարանի փոխարէն՝ 800 ր. վճար:
Ամբողջ մի տարվայ ծառայութեան ընթացքում մի ամիս արձակուրդ:
Յայտարարութիւնները՝ հանդերձ մանրամասն curriculum vitae-ով՝ պէտք է տրվեն մինչև յուլիսի 31-ը ներկայ տարվայ հետևեալ հասցէով. Въ Управленіе дѣлами Совѣта съѣзда нефтепромышленниковъ, въ гор. Баку.
(ա. օ.) առ. 820. 3—1

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ
Հասարակական առողջութիւնը պահպանելու նպատակով, ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՈՒՊՐԱՎԱՆ խնդրում է տեղական բոլոր ակումբների, արդիւնաբերական և հասարակական հիմնարկութիւնների վարչական մարմիններին, նոյնպէս և [illegible] լաւանութների ու տրակտիրների տէրերին՝ ունենալ ծառայողների ու յաճախորդների համար ԵՌԱՑՐԱԾ ՋՈՒՐ, քանի որ այժմ [illegible] հանդիսանում է առաջին անհրաժեշտութեան հարցերից մէկը:
առ. 821. 1—1

ՊԱՍՏԱՌՆԵՐ
(ОБОИ)
ԵՂԲ. ՏԱՐՆՕՊՕԼ
ՖԱԲՐԻԿԱՅԻ
8 կ. սկսած մինչև 6 ր. իւրաքանչիւր փաթեթը (րուլօ):
Ունի պահեստներ Ռուսաստանի բոլոր մեծ քաղաքներում:
ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔԸ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ
Գօլօվինսկի պր., 21, Արտիստ. Ընկ. շէնում.
Տէլէֆօն № 355.
ԳՆԵՐԸ ՖԱԲՐԻԿԱՅԻՆ
ՆՄՈՒՇՆԵՐԸ ՁՐԻ
(հ. շ.) (ա.) 310. 50—31

Ղարաբաղի հայոց քեմական դպրոցի համար
ՀԱՐԿԱՒՈՐ ԵՆ
բարձրագոյն և ճեմարանական կրթութեամբ
Տեսուչ և Ուսուցիչներ:
Ցանկացողները թող փութան իրանց պայմանները յայտնելու հոգաբարձութեան:
(ե. հ. շ.) առ. 815. 3—2

ԽՕԼԵՐԱՅԻՑ
ՊԱՇՏՊԱՆՈՂ ՊԼԱՍՏԻՆԿԱՆԵՐ
Իսկականները—Թաս՝ օձի հետ միասին՝ նկարով: Կրծքի վրա կախելու համար: Հատը 15 կօպ.: ԿԱՄՖՕՐԱ բժ. Ռուբինի, սրուակը 30 կ.: ԴԵՂԱՐԱՆ՝ գլխաւոր 4 դեղերով, պլաստինկաներ և ցուցումներ—1 ր. 35 կ.: Այդ բոլորը վաճառվում են հետևեալ տեղը. Гомеопатическая аптека. Головинскій пр. № 18 (մուտքը Կրուգենշտէրնսկի փողոցից):
(ե. հ. կ.) առ. 813. 5—2

ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐ ԱՆԻՈՒՄ ԵՒ ԷՋՄԻԱԾՆՈՒՄ

II

Անիի թանգարանը արդէն գոյութիւն ունի և արդէն սկսել է տալ բարերար հետևանքներ:

Անի գնացող ճանապարհորդները տեսնում են մի տեղ ժողոված պեղումներից դուրս բերած իրերը: Գիտական հետաքրքրութիւն ունեցող անձեր արդէն օգտվում են թանգարանից ուսումնասիրութիւններ անելու համար:

Եւ անշուշտ, միայն ողջունել կարելի է Անիում թանգարանի հիմնադրութիւնը և ջերմ կերպով ցանկալ, որ այդ թանգարանը օրէ-օր աւելի ճոխանայ և ընդարձակվի:

Եթէ միաժամանակ աջողվի իրագործել պրօֆեսօր Մառի ծրագիրը—հիմնելու այնտեղ [illegible] ինստիտուտ—այդ դէպքում մենք կունենանք հնագիտական գործողների համար մի գեղեցիկ հաստատութիւն, որտեղ յարմարութիւններ տրված կը լինեն թէ եղած հնութիւնները ազատ պահելու աւերումներից և թէ առաջ տանելու ժողոված նիւթերի գիտական մշակութիւնը:

Մեր հասարակութիւնն, անկասկած, բարոյական պարտականութիւն ունի ջերմ կերպով արձագանք տալ Անիում ձեռնարկված համակրելի գործին և իր կողմից ամեն միջոց գործ դնել ապահովելու թէ ինստիտուտի և թէ թանգարանի համար պահանջվող ծախքերը:

Պէտք է նկատենք, որ հասարակութեան մէջ լսվում են խօսակցութիւններ այս տեսակի՝ թէ արդեօք ի՞նչ յարաբերութիւն պէտք է ստեղծվի երկու թանգարանների՝ այն է Անիի և Էջմիածնի թանգարանների միջև:

Էջմիածնի թանգարանն այսօր այնքան փոքր է, որ նրա մասին լուրջ խօսել անկարելի է. բայց ժամանակով նա կը հարստանայ և կը դառնայ մի գեղեցիկ պատմա-գեղարուեստական տաճար:

Երկու թանգարանները գոյութիւն կարող են պահպանել համերաշխ գործակցութեամբ, միմեանց օգնելով, միմեանց լրացնելով:

Հայկական ուսումնասիրութիւնները Շիրակի և Արարատեան դաշտերի շրջանում այնքան բեղմնաւոր, բազմատեսակ և բազմարդիւն են, որ բաւականաչափ նիւթ կը գտնվի երկու թանգարանների համար էլ:

Անիում սկսված գործը, որ ներկայումս առաջ է տարվում մեծ հեղինակութեամբ և հմտութեամբ, կարօտ է անմիջական աջակցութեան, մանաւանդ քանի գործում է այդ շրջանում պրօֆեսօր Մառը:

Պէտք է թանգ գնահատել սկսված և շարունակվող գործը, որովհետև այնքան հեշտ բան չէ նոր ուսումնասիրութիւններ և նոր գիտական արշաւանքներ կազմակերպելը: Իսկ երբ մի անգամ նա սկսված է, նա ուրեմն արդէն անցել է առաջին դժուար քայլերը և հարթում է ճանապարհ իր ապագայ աւելի ընդարձակ զարգացման համար:

Մենք չէինք ցանկանայ, որ հակադիր վերաբերմունքների խնդիրներ հանդէս բերվէին մի գործում, ուր նախ և առաջ պէտք կայ համերաշխ աջակից գործունէութեան և որտեղ չէ շեշտված այնպիսի մրցութեան խնդիր, երբ հարցեր են դրվում լքողական ոգով և առաջարկվում են պատգամներ՝ «կամ մէկը, կամ միւսը»:

Թէ Անիի, թէ Էջմիածնի, թէ Վրաց հնագիտական թանգարանները միմեանց աջակցելով կարող են նպաստել մեր երկրի հնագիտական ուսումնասիրութեան և կովկասեան ազգաբնակութեան պատմութեան մշակման:

Ա. Քալանթար

ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Ռիգա, 6 յուլիսի

Յուլիսի 5-ին, Ռիգայից 28 վերստ հեռու՝ Կուրկէնհօֆում՝ Պետրովսկի բանակատեղում Թագաւոր Կայսրի ներկայութեամբ տեղի ունեցաւ այն արձանի հանդիսաւոր օծումը, որը կանգնեցրել են բանակի զօրքերը Լիֆլանդիան նուաճող Պետրոս I-ի յիշատակի համար: Սաւանով ծածկված արձանին մօտիկ՝ ձախ կողմում՝ շինված են տեղեր հրաւիրված հասարակութեան համար, իսկ աջ կողմում պատրաստված էր Թագաւորական վրանը ծաղիկներով ու գորգերով զարդարված: 20-րդ զօրաբանակի զօրքերը դասաւորված են երեսները դէպի արձանն արած, աջ թևը բռնել է 29-րդ, իսկ ձախը՝ 45-րդ հետևակների զօրաբանակը: Նոյն տեղում, երկրորդ շարքում, հետևակ զօրքերից յետոյ կանգնած էին հեծելազօրը, Արխանգելսկի քաղաքային դրագունները և Իրկուտսկի գնդի հուսարները: Արձանի ետևում կանգնել էին 29-րդ և 45-րդ արտիլերիական բրիգադները: Առաւօտեան ժամը 9-ին բանակատեղին եկան պինուորական մինիստրը և գլխաւոր շտաբի կառավարիչը: Զօրահանդէսը ղեկավարում էր 20-րդ զօրաբանակի հրամանատար գեներալ Սմիրնովը: Ժամը 9 և 30 րօպէին ժամանեց կայսերական գնացքը:

Թագաւորի գալուստը ողջունվեց ցնծութեան աղաղակներով: Իջնելով գնացքից՝ Կայսրը ձի նստեց և գնաց բանակը ուղեկցութեամբ պալատական մինիստրի և շքախմբի: Ընդունելով զօրահանդէսի ղեկավարի զեկուցումը, Թագաւորը բարևեց զինուորական մինիստրին և գլխաւոր շտաբի կառավարչին, որոնք յետոյ ուղեկցեցին Թագաւորին ֆրօնտի առջևից շրջելիս: Զօրքերը դիտելուց յետոյ Թագաւորը ձիով գնաց դէպի Թագաւորական վրանը: Այդ միջոցին սկսվեց եկեղեցու զանգակների ղօղանջիւնը. հոգևորականութեան թափօրը՝ խաչ ու խաչվառներով, եպիսկոպոսի ղեկավարութեամբ, «Որ փառաւորդ ես»-ի երգեցողութեամբ՝ շարժվեց դէպի արձանը: Արձանի առաջ կատարվեց մաղթանք, որից յետոյ մաղթվեց երկար կեանք Թագաւորին ու յաւերժ յիշատակ Պետրոս I-ին, ապա արձանի անկիւններում կանգնած՝ Պետրոս Մեծի ժամանակվայ զինուորական համազգեստ հագած՝ չորս պահապան ունտէր-օֆիցէրներ քաշեցին կապիչները և մի ակնթարթում վայր ընկաւ սաւանը արձանի վրայից: Արձանի մի կողմում ոսկէ տառերով մակագրված է՝ «1710—1910 թ. Պետրովսկի զօրաբանակի զօրքերը», իսկ միւս կողմում՝ «Պետրոս Մեծին»: Ի միջի այլոց արձանի վրա կերտված են Թագաւոր Կայսրի և Պետրոս I-ի անուան սկզբնատառերը: Արքեպիսկոպոսը օրհնված ջրով սրսկեց արձանը. զօրքերը, դրօշակները և շտանդարտները պատիւներ տուին, որին հետևեցին թնդանօթների որոտները 101 զարկերով: Օծումը վերջացնելով հոգևորականութիւնը վերադարձաւ եկեղեցի, իսկ զօրքերը քայլերթով անցան Թագաւորի առջևից արժանանալով Միապետի շնորհակալութեան: Ապա Թագաւորը ձիով անցնելով կադետների մօտից դէպի արձանը, բարև տուեց կադետներին, զինուորականների ընտանիքներին ու գնաց օֆիցէրական ժողովարանը, ուր նախաճաշ էր պատրաստված իր համար: Նախաճաշից յետոյ՝ Կայսրը ցնծութեան աղաղակների ուղեկցութեամբ հեռացաւ բանակատեղից և Ռիգա-Օրլովեան երկաթուղային կայարանից գնաց «Շտանդարտ» զբօսանաւը: Այնուհետև պալատական մինիստրի ուղեկցութեամբ և Օգոստափառ Աղջկանց հետ միասին Թագաւորը «Շտանդարտից» անցաւ Դվինի միւս ափին գտնվող այն տեղը, ուր շինվելու է Պետրովսկի այգին, և տնկեց իր սեփական ձեռքով մի փոքրիկ կաղնի ծառ: Այնտեղից Կայսրը՝ գետի երկու ափերին հաւաքված ժողովրդի բազմութեան ցնծալից աղաղակների և ուռաների ուղեկցութեամբ՝ Օգոստափառ Աղջկանց ու շքախմբի հետ միասին վերադարձաւ «Շտանդարտ», որը ժամը 3 և 30 րօպէին հեռացաւ Ռիգայի ափերից և ուղևորվեց դէպի ծով: Ափերից լսվում էին դեռ երկար ժամանակ ուռաներն ու ազգային օրհներգի ձայները. հազարաւոր ձեռքեր թաշկինակներ էին ճօճում օդի մէջ, իրանց հրաժեշտը տալիս Թագաւորին ու Թագաւորական Տանը: Կայսերական «Շտանդարտի» տախտակամածի վրայից նոյնպէս հրաժեշտի նշաններով էին պատասխանում: Կայսրուհին պատասխանում էր ժողովրդի հրաժեշտի ողջոյններին թաշկինակը ճօճելով: (Հ. Գ.)

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պետերբուրգ, 6 յուլիսի

Առաւօտեան Նիկօլայեվսկայա երկաթուղով այստեղ հասաւ Կովկասի Փոխարքայ կոմս Ի. Ի. Վօրօնցօվ-Դաշկովը կոմսուհու հետ միասին: Կայարանում դիմաւորեց Մեծ Իշխան Նիկօլայ Միխայլովիչը:

Չինական զինուորական միսսիան պրինց Ցզեախաօյի հետ այցելեց Կրասնօէ-Սէլօ: Զինուորական դաշտում կանգնած սպասում էին հեծելազօրը ու արտիլերիան: Առաւօտեան ժամը 8-ին այնտեղ եկան Մեծ Իշխան Նիկօլայ Նիկօլայեվիչը և Մեծ Իշխանուհի Անաստասիա Միխայլովնան: Չինական պրինցը Մեծ Իշխանի հետ միասին չինական հիմնի նուագածութեամբ դիտեց զօրքերը, որից յետոյ հեծելազօրը մի շարք զօրաշարժումներ արեց Մեծ Իշխանի ղեկավարութեամբ: Ժամը 1-ին Թագաւորական վրանում հանդիսաւոր նախաճաշ տրվեց: (Հ. Գ.)

Ռիգա, 6 յուլիսի

Ամրոցի առաջ հրապարակի վրա ներքին գործերի մինիստրի օգնական Կուրլովը շնորհակալութիւն յայտնեց ոստիկանութեանը, ժանդարմներին ու պահակներին Թագաւորի ներկայութեան ժամանակ օրինակելի կարգ պահպանելու համար, որից յետոյ բաժանեց Բարձրագոյն շնորհված պարգևներն ու ընծաները: (Հ. Գ.)

Ռիգա, 6 յուլիսի

Մինիստրների խորհրդի նախագահը երեկոյեան ժամը 10-ին ճանապարհվեց Ռիգայից: (Հ. Գ.)

Խարբին, 6 յուլիսի

Չինական ազգային ամբողջ մամուլը ռուս-ճապօնական համաձայնութիւնը համարում է իբրև սպառնալիք՝ ուղղված Չինաստանի շահերի ու ազգութեան դէմ Մանջուրիայում և Մոնղոլիայում: (Հ. Գ.)

Պարիզ, 6 յուլիսի

Հաւասին հաղորդում են Ֆէզից, որ Մազիլայի շրջակայքի բերբերները միաբանեցին, որպէսզի միացեալ ուժերով արգելք լինեն ֆրանսիացիների առաջխաղացութեանը Մուլույի շրջանում: Ազգաբնակութեանը տեղեկացվում է, որ 10 օրվայ ընթացքում չէ թոյլատրվելու որևէ առևտուր անել Ալժիրի սահմանագլխում գտնվող մասերի հետ: (Հ. Գ.)

Գանձակ, 6 յուլիսի

Հեղեղը ողողել է Նուխի քաղաքի դուրսը գտնվող պատնէշը: Մի քանի տեղերում ջուրը պատռելով արհեստական պատնէշները՝ բաւականաչափ փոսաներ պատճառեց: Խճուղու հաղորդակցութիւնը քաղաքում ընդհատված է: Ընդհատված է նաև քաղաքից դուրս՝ մանաւանդ Նուխի-Զաքաթալայի խճուղու վրա: Վնասները չափազանց խոշոր են: (Հ. Գ.)

ԹԻՒՐՔԻԱ ԵՒ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Կ. Պօլիս, 6 յուլիսի

Տիեզերական պատրիարքի կողմից պետութիւններին դիմումն անելու մասին տարածված լուրերը՝ մակեդոնական եկեղեցիների բաժանման հարցի առիթով՝ վաղաժամ են: Դիմումը առայժմ մշակվում է միայն, սակայն կառավարութեան կողմից բէպրէսսիաներ գործադրվելու հաւանականութիւնը ի նկատի առնելով, հազիւ թէ գլուխ գայ: Պատրիարքը աշխատում է թոյլտւութիւն ստանալ Կ. Պօլսում օսմանեան յոյների ազգային ժողով հրաւիրելու եկեղեցական հարցի լուծման համար: Ժողովի գումարումը հազիւ թէ թոյլատրվի:

«Միութիւն և Առաջադ.» կուսակցութեան կօմիտէտի թշնամիների դաւանի ընկերակցութիւն երևան հանելու պատճառով սկսված կալանաւորութիւնները շարունակվում են: Կալանաւորված է պալատի պատգամաւորներից մէկը: (Հ. Գ.)

Թէհրան, 6 յուլիսի

Կալանաւորված է սէիդ Աբդուլլահի սպանողին տանող կառապանը: Սպանողները պատկանում են Թաղի-զադէին համախոհ ռուսք նետող Կայզարխանի աւազակախմբին: Կառավարութիւնը չէ համարձակվում կալանաւորել: Կանանց մի մեծ խումբ բաստ նստեց շահի մզկիթում: (Հ. Գ.)

Թաւրիզ, 6 յունիսի

Թէհրանի մուշտէիդ սէիդ Աբդուլլահի սպանութեան լուրը սաստիկ տպաւորութիւն գործեց ժողովրդի վրա: Սպանվածի համար հոգեհանգիստներ են կատարվում, որոնցից մի քանիսին ներկայ էր ռուսական գլխաւոր հիւպատոսարանի ներկայացուցիչը: (Հ. Գ.)

ԿԵԱՆՔԸ ԹԻՒՐՔԱՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Երզրումի վիլայէթի Խոտրջուր աւանի կեանքի մասին որոշ գաղափար տալու համար ընթերցողին՝ առաջ ենք բերում մօտիկ անցեալից մի քանի դէպքեր:

Այդ աւանի, որի բնակչութիւնը բաղկացած է հայ-կաթօլիկներից, վարչական ժողովը ցանկացել է մի քանի անգամ ժողով գումարել, սակայն ապարդիւն. 4—5 թաղերի ներկայացուցիչներ խորհուրդ են կազմել և դիմել են տեղական միւդիրին՝ խնդրելով որ ազգային վարչական ժողով գումարելու տոմսեր ցրէ, որը և համաձայնել է և միւս օրն և եթ տոմսեր ցրել: Որոշեալ օրը հաւաքվել են աւանի բոլոր թաղերից ներկայացուցիչներ, ուր և ներկայ են եղել մի քանի հոգևորականներ: Ժողովում նախագահի ընտրութեան ժամանակ առաջացել են մեծ աղմուկ և վիճաբանութիւններ:

Կղերականները ցանկացել են ընտրել առաջնորդ Յ. վ. Թուրշեանին նախագահ, որպէսզի կարողանան ծրագրի մի քանի յօդուածները փոփոխութեան ենթարկել: Ընտրվել է, ըստ հոգևորականների ցանկութեան, յիշեալ անձնաւորութիւնը և հետևեալ ժողովը գումարելու տոմսերն էլ յանձնվել են նախագահին՝ ցրելու, որպէսզի դրանով հոգևորականների կուսակցութիւնը կարողանայ անցկացնել իր ծրագրած յօդուածները:

Հաւաքվելով հետևեալ ժողովին, ժողովրդի ներկայացուցիչները բողոքել են այդ ժողովի օրինազանցութեան դէմ: Այդ միջոցին հոգևորականներից մին, իրանից դուրս գալով, բացագանչել է.

— Դուք որ մինչև այսօր ողջ էք, դա մեր շնորհիւ է…

Այս խօսքերի վրա՝ երիտասարդներից մէկը պատասխանել է այդ հոգևորականին.

— Ուրեմն դուք ընկեր էք եղեր Նախկին սուլթանին և մասնակից՝ անոր ըրած ոճրագործութիւններուն և համայնքի անթիւ կեղեքումներուն:

Կղերականները, լսելով այս խօսքերը և փառասիրութեան [illegible] և աչքի առաջ ունենալով, որ պէտք է իրանց ծրագրած

մաքերն ու յօղուածները ամբողջովին ջախջախվեն, սկսել են կամաց-կամաց փախուստ տալ։ Նրանց և հոգևորականութեան ամբարիշտ վարմունքներից ժողովուրդը ոչ-գոհ սրտով հեռացել է ժողովից։

Մի քանի օրից յետոյ Խոտրջուր է հասել Կջուրեան Կարապետ եպիսկոպոսը, որը ժողովրդի կողմից ոչ մի ընդունելութիւն չէ գտել և միայն կղերի և առաջնորդի քովը ընդունվել։ Վերոյիշեալ Կջուրեան Կարապետ եպիսկոպոսը և Յարութիւն վ. Թուրշեանը իրանց վատ և անվայել արարքներով Երզրումի և Խոտրջուրի հայ-կաթոլիկ ժողովրդին թշուառութեան էին հասցրել Համիդի օրերում։

Կջուրեան Կարապետ եպիսկոպոսը գնալով Խոտրջուր և նկատելով իր չընդունվելը ժողովրդի կողմից՝ թէ առաջին ժողովին և թէ վերջին ժողովին մասնակցելու մտադրութիւն ունենալու փոխարէն՝ սուլվելով հեռացել է Երզրում։

Երզրումից հաստատ աղբիւրից լուր է ստացվել, որ այնտեղի նորեկ վալիի շնորհիւ հայ-կաթոլիկ Կջուրեան Կարապետ եպիսկոպոսը երեք տարի բանտարկութեան է ենթարկվել, որ Կիսկիմ գաւառի գայմակամ և Խոտրջուրի նախկին միւդիր Կարապետ Էմիրշեանի հետ տարիների ընթացքում կողոպտում և կեղեքում է Կիսկիմի ամբողջ գաւառը։ Երզրումի վալին կայմակամին անմիջապէս պաշտօնանկ է արել, իսկ Խոտրջուրի աչքի ընկնող մի քանի ռէակցիոնէրներին էլ վեցամսեայ բանտարկութեան ենթարկել։

Մ. Զ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՓՈՔՐԻԿ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հասարակութեան ճնշող, մտատանջող դրութեանը կատարեալ սպեղանի է հրէկվայ յայտնութիւնը, թէ այլ ևս քաղաքում գործածվող ջրի մէջ խոլերային մեկրօբներ չը կան։

Այսպիսով խոլերան երևալուց յետոյ մեզ համար պարզվեցին հետևեալ անժխտելի ճշմարտութիւնները.

1) Խոլերան Թիֆլիսում համարեա սկսվելու օրից արդէն քաղաքի ջուրը որոշ տեղերում վարակված էր։

2) Այս բանը պարզվելուց յետոյ քաղաքային ինքնավարութիւնը և սանիտարական կօմիսիան օրինակելի ճիգ և ջանք գործ դրին ջուրը մաքրելու և առհասարակ համաճարակի առաջն առնելու համար։

3) Շնորհիւ այդ ջանքերի՝ այսօր մեր խմած ջուրը անարատ է և անվտանգ խոլերայի վարակման կողմից։

Ուրեմն իւրաքանչիւր բնակիչ ինչ բնական եզրակացութեան պէտք է գայ այս անհերքելի փաստերը ի նկատի առնելով։

Նախ որ՝ խոլերան սաստկացաւ ջրի վարակված լինելու պատճառաւով, որի մեղաւորութիւնը անմիջապէս ընկնում է այն մարդկանց վրա, որոնց հոգացողութեանը յանձնված է ջրմուղը, և երկրորդ՝ շնորհիւ եռանդուն ջանքերի շատ հեշտութեամբ կարելի է կուիւ մղել այնպիսի թշնամու դէմ, ինչպիսին է խոլերան, և որի փառաւոր ապացոյցը տուեց ինքը քաղաքային ինքնավարութիւնը։

Մի կողմից յայտնելով մեր ծանր յանդիմանութիւնը այն անտարբերութեան համար, որ մեր քաղաքային ինքնավարութիւնը ցոյց տուեց մինչև խոլերայի երևալը, չը նայած որ նախազգուշական միջոցների համար նոյնիսկ ամիսներ առաջ որոշված էր յայտնի գումար այդ նպատակով, միւս կողմից չենք կարող առանձնապէս չը շեշտել քաղաքային ինքնավարութեան այն եռանդուն գործունէութիւնը և ժիր վերաբերմունքը դէպի ժողովրդական աղէտը, որի արդիւնքը եղաւ մի քանի օրվայ մէջ թէ ջրի կատարելապէս անվտանգ դարձնելը և թէ հիւանդացողների զգալի չափով պակասելը։

Թիֆլիսի օրինակը թող դաս լինի մեր միւս բոլոր քաղաքների համար, որպէսզի նախազգուշութեան բոլոր միջոցները ձեռք առնեն մինչև խոլերայի երևալը, իսկ երևալուց յետոյ առանց գլուխները կորցնելու ձեռք առնեն բոլոր սանիտարական միջոցները այս անկոչ հիւրից ազատվելու համար։

Թիֆլիսի օրինակը ապացոյց է, որ փառաւոր կերպով կարելի է կռուել խոլերայի դէմ և համեմատաբար քիչ վնասով և զոհերով ազատվել։

Շիրին

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐԱԿԱՆ ՈԳԻՆ ԱՀԱԲԵԿՎԱԾ

Սեղանիս վրա են «Ախուրեան» թերթի 42-դ և 43-դ համարները, ուր զայրագին շեշտերով նկարագրված է Երևանի թեմական խորհրդի որոշմամբ և Երևանի փոխանորդի յունիսի 14-ի № 867 առաջարկութեամբ Ալէքսանդրապօլի Արղութեան դպրոցի հոգաբարձութեան կազմալուծվելու անօրինակ դէպքը։

Մեր դպրոցական տարեգրութեան մէջ ես չեմ յիշում այդպիսի մի օրինակ նոյնիսկ մեր այն անցեալից, երբ ժողովրդի «տէր ու անօրէն» ճանաչվելու քարոզները դեռ չէին ճարճատում փողոցներում ու մամուլում, երբ մեր վերջին ժամանակների նորելուկ գործիչների կողմից «կղեր» մականուանված հոգևորականութիւնն էր դեռ վարում ու տնօրինում մեր դպրոցական գործերը նոյն ժողովրդի կողմից ընտրված հոգաբարձուների միջոցով։

Որքան յիշում եմ, հանգուցեալ Մակար կաթողիկոսը միայն եղաւ առաջինը, որ կօնդակով հրամայեց հեռացնել Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձութեան կազմից մի անդամին։ Յիշում եմ և այն, որ դեռ ցենզուրայի ու իրաւունքի այն բռնապետական միջոցներում մեր մամուլի մէջ լոյս տեսան բողոքի ու տրտունջի ձայներ այդ հայրապետական կարգադրութեան առիթով։

Բայց մեր օրերում ժողովրդի կողմից ընտրված մի պատկառելի՝ դպրոցի հոգաբարձական մարմին դէն է ձգվում թեմական խորհրդի կողմից։

«Ախուրեանը» զայրացած է. բայց ես ոչ միայն չեմ զայրանում, այլ և զարմանում եմ դրանց զայրանալու վրա։

Մ՞թէ հաւատաւոր ժողովրդի անունը շահագործող գործիչներից այլ բան կարելի էր սպասել։

Մ՞թէ նորութիւն է, որ ժողովուրդ ասելով մարդիկ իրանց խմբակցութիւնն են հասկանում, ազատութիւն ասելով՝ իրանց կամքը։

Երբ մեր եկեղեցական-ծխական ժողովներում ընտրում և ընտրվում են մեծ մասամբ ծուխը արհամարհողները, երբ մեր եկեղեց.-ծխական կեանքում վարչական ու դպրոցական պաշտօնները գրաւում են ծխ. եկեղեցին ծխական ժողովրդից բաժանող բարձրագոչ քարոզիչները, մ՞թէ իրաւունք կամ տեղիք կայ զայրանալու, որ Երևանի նորելուկ թեմական խորհուրդը անարգման է ենթարկում Արղութեան դպրոցի ընտրեալ հոգաբարձութեանը։

Ի՞նչ կապ կայ մեր ժողովրդի և այդ նորելուկ մեր գործիչների միջև։ Տուէք այդ հարցը ձեզ, և համոզված եմ, որ այնուհետև առեղծուածը պարզված կը լինի ձեր առաջ։

Դրանք իրանց գործունէութեան բոլոր շրջաններում ցայտուն կերպով ցուցադրած են իրանց անհամբերող ոգին, չը խոնարհվողներին անարգելու պատրաստակամութիւնը։

Ազատ գրչի անկախ մշակների, իրանց հետ չը սաղմոսերգող քահանաների, իրանց քարոզները չարձագանքող վարդապետների, իրանց շարքերից իրանց արարքները քննադատող ընկերների մշտաբողոք գերեզմանները թւահամարված են արդեօք։

Մ՞թէ կարիք կայ ասելու, որ այդպիսիներից կազմված ժողովները ծխական ժողովներ չեն, այդպիսիների քուէներով ընտրվածները՝ հայ ազգային հարազատ ներկայացուցիչներ չեն, մի խօսքով՝ դրանք հայ ժողովուրդ չեն։

Դրանք դրսեցիներ են։ Դրանք օտարներ են։

Դիտեցէք դրանց ծափերի սիրահար, դրանց ձայներով ընտրվող, դրանց դափնիներով զարդարվող, դրանց հրահանգներով առաջնորդվող մեր քահանաներին, վարդապետներին, եպիսկոպոսներին, փոխթեմակալ ու յաջորդներին։ Նոյնպէս դրսեցիներ են, օտարներ են։

Մեր կուսակցական հոգևորականութեան հէնց կենտրոնում գլխաւոր գործիչները դրսից եկած պատահական վեղարաւորներ են, բոլորովին օտար ժողովրդական կեանքին ու հոգուն։

Դիտելով մեր իրականութիւնը՝ համարձակ կարելի է ասել, որ բուն հայ ժողովուրդը չէ երևում, քաշված է ժողովներից, որ ընտրելու և ընտրվելու մենաշնորհը դեռ ևս գտնվում է դրսեցիների ձեռքին, իսկ այս դրսեցիներն ունեն իրանց որոշ ծրագիրը և, ի պատիւ նրանց պէտք է ասել, քայլում են միաձայն հաւատարիմ իրանց ծրագրին։

Ոչ ոք իրաւունք չունի մեղադրելու նրանց, որ թէկուզ միջոցների մէջ առանց խտրութիւն դնելու, իբրև մոլեռանդ եկեղեցասէներ իրանց բարձրացրած դը շուքի, կարողացել են ասպարէզից քշել բուն ժողովրդին և նրանց տեղը բռնել տիրապէտ և հրամաններ ամպրոպել աջ ու ձախ։

Հայ ժողովուրդը և հայ ժողովրդավարական ոգին անարգված են։

Հայ ժողովուրդը չը կայ իր եկեղեցում, իր ծխական ժողովում։ Հայ պատմական հոգևորականը չէ երևում նոյնպէս։ Ժողովում մեծ մասամբ տեղ է բռնում հոգով, մտքով ու սրտով եկեղեցին արհամարհող չը սիրող կեղծ ծխականը։ Սա բերել է իր հետ իր ծափով պարող նոյնպէս կեղծ հոգևորականին։

Արդ՝ երբ մեր ժողովրդական ոգին մեր ժամանակներում դուրս է քշված, անարգման է ենթարկված, Ալէքսանդրապօլի Արղութեան դպրոցի հոգաբարձութեան կազմալուծվելը չը պիտի մտահոգութիւն պատճառի կամ զայրացնի մեզ։ Սա պարզ հետևանքն է մեր այն կացութեան, որի անունն է այժմէութիւն։

Մեր ազգային եկեղեցական կեանքն ունի շատ պալարներ, ունի շատ փտած տեղեր, որոնք հրամայական կերպով պահանջում են բուժում ու վերակենդանութիւն։

Եւ այսօր, ըստ երևոյթին, այդ վերակենդանութիւնն ու բուժումը կատարվում են, բայց ազգային եկեղեցական կեանքը բառնալ ցանկացողների ձեռքերով։

Արդ՝ երբ այս է ներկայացնում մեր այժմէութիւնը, պարզ է, որ ամեն ընտրական գործառնութիւն, ամեն ժողովրդական ընտրված մարմին, որ հլու հնազանդ չի լինի մեր դիկտատօրների հրամանին ու կամքին, պէտք է ամեն օր և ամեն ժամ պատրաստ լինի անարգելիչ կեանքի հարուածին։

Այսպիսի մի ձեռք իջեցրել է իր մահաւիթ հարուածը Արղութեան դպրոցի հոգաբարձական մարմնին, և այս մարմինը դադարել է ապրելուց։

Քանի որ այդպիսի հարուածների կսկիծը հաւասարապէս չի զգայ այն բազմութիւնը, որ հայ եկեղեցին ու հայ ժողովուրդն է կազմում, աջողութիւնը միշտ կը ծիծաղի հարուածողների երեսին, լինի այդ երեսը ներքին խորհրդականի թէ արտաքին փիլոնաւորի։

Ահա թէ ուրտեղ են միախառնվում «Ախուրեանի» զայրոյթի ու մեր զարմանքի ակունքները։

Այո, Ալէքսանդրապօլի Արղութեան դպրոցի հոգաբարձութեան կազմալուծվելու ապօրինի, կամայական և անիրաւ հրամանով խախտված են ընտրական իրաւունքի հիմքերը, անարգված է ժողովրդավարական ոգին։

Բայց և Ալէքսանդրապօլ քաղաքի հայ ժողովուրդն էլ պիտի ցոյց տայ կենդանութեան նշաններ։ Ո՞ւր են «միտինգների» դէմ «կարաուլ» կանչողները։ Քանի ժամանակ է Արղութեան դպրոցի հոգաբարձութեան անարգման ենթարկվելու դէպքը հրապարակի վրա է, բայց մեր մամուլի մէջ բողոքի ձայներ չեն երևում...։

Միտինգները, որ լոկ ասուխօսի բնոյթ են կրում, շարժեցին մեր բարեպաշտներին, իսկ Երևանի թեմական խորհրդի քայլերը, որոնք մահաւիթ հարուածներն են տալիս մեր ընտրական ոգուն, կարծես, ոչինչ արժէք չեն ունենում։ Ձեռագործ տաճարների արտաքին սրբութիւնը, ինչպէս երևում է, դեռ շատ աւելի արժէք ունի մեր բարեպաշտների աչքում, քան թէ բուն կենդանի տաճարը կազմող ժողովրդի կենդանի ներկայացուցչութեան կեանքն ու իրաւունքը անարգել ու կողոպտելը։

Ահա թէ ուրտեղ պէտք է փնտռել մեր դառն իրականութեան բուն աղբիւրը։

Ահա թէ ուրտեղ է ծրարված մեր նորելուկ գործիչների աջողութեան թալիսմանը։

Ափսոս, որ ազգընտիր Հայրապետը շուտով կանգնեցրեց Արղութեան դպրոցի հոգաբարձական նոր ընտրութիւնը։

Պէտք է որ ընտրական ժողով կայանար, ծխ. ժողովուրդը գնար և ձայների ահագին մեծամասնութեամբ նորից ընտրէր փոխթեմակալի կողմից կամայականօրէն արձակվածներին և այդպիսով գործելու ուղին ցոյց տար նրան։

Ժամանակ է որ բուն ժողովուրդը գիտակցօրէն տէր կանգնի իր իրաւունքների, և, թև ու թիկունք կազմելով իր Վեհին, գործի կանչի հայ ժողովրդի անկեղծ ու սրտացաւ զաւակներին։

Մէտ

ՍԽԱԼԸ ՈՒՂՂՎԱԾ

Սխալը ուղղվեց յուլիսի 1-ից։ Ճանապարհների հաղորդակցութեան մինիստրութիւնը վերականգնեց մինչև 1908 թ. գոյութիւն ունեցող երկաթուղային տոմսակների տարիֆը, որը վերջին երկու տարվայ ընթացքում բարձրացված էր maximale չափի։

Սակայն ինչու մինիստրութիւնը յետ վերցրեց իր կարգադրութիւնը։ Պատճառն ինչ է։ Չէ՞ որ երկու տարի առաջ, երբ բարձրացրին տոմսակների գները, մտածում էին այդպիսով իւրաքանչիւր տարին 10 միլիօն ռուբլու յաւելում մտցնել պետական գանձարանը, որովհետև ներքին խառնակութիւնների տարին, երբ շունը տիրոջը չէր ճանաչում, զուտ տնտեսական անփութութիւնների և յանցանքների պատճառով հաղորդակցութեան մինիստրութիւնը խոշոր վնասներ կրեց։ Եւ ահա, առանց երկար մտածելու կամ անցեալ տարիների ընթացքում եղած յաւելումների փորձերի արդիւնքները ի նկատի առնելու, մինիստրութիւնը որոշեց վնասները ծածկել, ի հարկէ, նորից ի հաշիւ «կթան կով» ժողովրդի։

Սակայն արդիւնքը ինչ եղաւ. եղաւ այն, որ երկու տարվայ ընթացքում վնաս եղաւ մօտ 8 միլիօն ռուբլի։

Ընթերցող, սրան գիտէ՞ք ինչ կասի ժողովուրդը. «Յօնքը շինելու տեղ, աչքն էլ հանել»։ Փոխանակ մինիստրական ատեանի մէջ ծառայողների անփութութեան շնորհիւ գոյացած վնասը տարէ-տարի զոցելու, մի բան էլ դեռ ևս վրա տալ։

Բայց հարց է ծագում, թէ ինչպէս եղաւ, որ մինիստրութիւնը առանց այլևայլի, առանց քննելու ժողովրդի տնտեսական վիճակը, որը օրէ-օր աճող ներքին դժգոհութիւնների և նրանց յաջորդող պետական յետադարձ շարժման շնորհիւ առաջացած աննօրմալ դրութեան հետզհետէ ընկնում էր, մի խօսքով առանց ի նկատի ունենալու տնտեսագիտական տարրական օրէնքները ու արդիւնաբերութեան ներկայ ճգնաժամը, յանկարծ այսպիսի մի չը կշռված քայլ է անում։

Տնտեսական ճգնաժամի ընթացքում ինչ կասկած կարող էր լինել, որ, բարձրացված տարիֆի ժամանակ, այն վաճառականը, որը դիցուք Թիֆլիսից Բագու է գնում գործով տարեկան երեք անգամ երկրորդ կարգի վագօնով, գների բարձրացված ժամանակ նա կերթայ երրորդ կարգով և այն էլ երկու անգամ։ Եւ սրանք ենթադրութիւններ չեն, այլ կեանքի փորձերի ապացոյցներ։ Բայց մ՞թէ երբևիցէ մեր պետական գործիչները մտածել են մի քիչ հեռուն։

Երբէք։

Բայց զարմանալին այն է, որ ճանապարհների հաղորդակցութեան մինիստրութիւնը 1908 թւին, երբ բարձրացնում էր երկաթուղային տարիֆը, ականջալուր չեղաւ բոլորովին հասարակութեան և մամուլի քննադատութիւններին, խորհուրդներին և բողոքներին, այլ առանց այլևայլի, ինչպէս ասում են՝ «իր էշը առաջ քշեց», իսկ արդիւնքը եղաւ կատարեալ խայտառակութիւն։

Մինիստրութեան համար անհրաժեշտ էր, որ քանիցս կրկնված սխալը նորից կրկնվի, որպէսզի գները իջեցնի։

Մեր կարծիքով այդօրինակ խայտառակութիւն է սպասում բոլոր նրանց, որոնք չեն կամենայ լսել հասարակութեան բողոքը կամ մամուլի իրաւացի քննադատութիւնները։

Բայց փառք տանք Աստուծուն, որ, թէև ուշ, սակայն, այսուամենայնիւ, սխալը ուղղվեց, այլ խօսքով՝ հասարակութեան տնտեսական վիճակը ստիպեց օրէնքներ հրատարակողներին իրան հնազանդվել։

Յար. Գասպարեան

ԻՆՉՈՒ ԵՆ ՔԱՇՔՇՎՈՒՄ ՆԱՒԹԱՇԽԱՐՀՈՒՄ ՀԱՅ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՂՆԵՐԸ *)

Նաւթաշխարհի բանւորները գլխաւորապէս կազմում են Զանգեզուրի, Ղափանի, Հին-Նախիջևանի, Երևանի և Շամախու գաւառների գիւղացիները։ Շամախու գաւառը, որ բաւական թւով գիւղեր ունի, ընդհանրապէս բանւորութեան, իսկ մասնաւորապէս հայ բանւորութեան մէջ շատ աննշան տեղ է բռնում՝ 2—3%։ Եւ դրա պատճառն այն է, որ Շամախու գաւառի գիւղացիք որոշ չափով ապահովված են խաղողի այգիներից ստացած գինով և կարիք չեն զգում մուրի և ծուխի մէջ չարչարվելով ամսական 17—20 ր. ստանալ։ Նաւթաշխարհին բանւոր մատակարարող վերոյիշեալ գաւառներից երբ գալիս են աշխատելու, նրանք նպատակ չունեն ընդմիշտ նաւթաշխարհից հաց ձեռք բերելու, այլ ժամանակաւոր խարճլուղ. նրանք մտադրվում են ծառայել 7—8 ամիս, իսկ յետոյ մի պատճառ գտնել և հեռանալ։

Հեռանալ ցանկացողներից աւելի հեռատեսները վարպետօրէն «ուվէչիայի» հարց են գնում, երբ [illegible] աշխատանքի ժամանակ վնասվել են (գլխաւորապէս գրըշ [illegible] հիւանդութիւնն են ստացել՝ իբր թէ ծանր գործիք բարձրացնելիս), կամ սկսում են ծուլութիւն անել, կառավարչից նկատվել, իսկ երբ վերջինս դուրս է անում (բանւորի ցանկութիւնն է այսինքն կատարում), նա պահանջում է 2—3 ամսվայ ռոճիկը, որովհետև «անմեղ» տեղից իրան հեռացնում են, չը նայելով որ մայիսից մինչև օգոստոս, եթէ այդ գիւղացի բանւորին թոկով էլ կապելու լինի մարդ, չի մնայ նաւթաշխարհում, որովհետև նա երկրագործական կատարելիք ունի, դաշտային աշխատանք, որը ապահովում է ընտանիքի հացը, սպասում է նրան, բայց նա 7—8 ամիս խարճլուղ ռոճիկը ստանալով աշխատում է հայ ֆիրմայից 2—3 ամսվայ ռոճիկն էլ որպէս «սալամաթի» ստանալ։

Սակայն այդպէս չէ օտար ֆիրմայում ծառայող հայ բանւորութիւնը։ Երբ նրան ընդունում են, նախ (անպայման) բժշկի մօտ են ուղարկում առողջութիւնը ստուգելու, երկրորդ՝ երբ բանւորն է հեռանում, կամ հեռացնում են, ոչ օտար ֆիրման է նրան «սալամաթի» տալիս, ոչ էլ հայ բանւորն է համարձակվում այդ բանի մասին մտածելու։

*) Տես «Մշակ» № 146.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՈՒՐՈՒԱԳԾԵՐ

I

ԳՈՐԾԻՑ

X քաղաքի կայարանում օրվայ ընթացքում երկու ժամ կայ, երկու ժամ, և այդ երկու ժամում կեանքն այդտեղ ուռչում է՝ որպէս փոթորիկ, և թափվում՝ որպէս ափերը լիցող ահռելի ովկէան. և դա շատ հասկանալի է, որովհետև այդ երկու ժամում բանւորներն են դառնում գործից, բանւորները, որոնք կեանքն ունեն բռնած՝ որպէս շառաչիւն հեղեղ, և աշխատանքը գրկած՝ ինչպէս յարատևութիւնն անսահման տիեզերքի մէջ։

* *

Ուղիղ տասներորդ ամիսն էր, ինչ ծանօթ էի նրան. ծանօթ էի հէնց այնպէս, ինչպէս շատերն իմ դէմքի հետ, բայց և այնպէս՝ իրար պատահելիս՝ իսկոյն և եթ մեր լեզուները կը փոխանակէին։

Եւ նա կառաջանար.

— Նորութիւն չունե՞ք։

Եւ ես կը պատասխանէի.

— Ո՛չ...

Գիտէի, որ անգործ է, և այդ բաւական էր ամեն ինչ բացատրելու ինձ, բաւական էր, որովհետև աշխատանքի ընդունակ մարդը առանց այդ էլ տապակվում է պարապութեան մէջ, և հէնց դրա համար նա առաջինն է խօսք գցում, որ դուք իր մասին ոչինչ չը հարցնէք։

Եւ նա նորից է հարցնում.

— Նորութիւն չունե՞ք։

Ու ես պատասխանում եմ.

— Ո՛չ...

Եւ որովհետև բաժանվելու համար էլ նոր խօսք է հարկաւոր, ապա նա դառնում է դէպի ինձ ու ասում.

— Վաղը կը տեսնվենք։

Ես գլխով համաձայնում եմ, և նա՝ մտածկոտ՝ մի քանի քայլ հեռանում է, շրթներում ինչ-որ հնչեցնելով, կարծեմ՝

— Ցը՛...

* *

Սակայն վերջին օրերում իմ բարեկամին բոլորովին ուրիշ կերպ էի տեսնում, ուրիշ կերպ, և հէնց դրա համար էլ առիթ էի որոնում մօտենալ նրան՝ պատճառն իմանալու։ Եւ երբ մի անգամ անսպասելի կերպով տեղի ունեցաւ այդ, ես շշկլված հազիւ կարողացայ միայն մի խօսք հարցնել նրանից, միայն մի խօսք, որովհետև օրվայ այդ երկու ժամն էր թաւալվում։

Եւ ես հարցրի.

— Ո՞րտեղից։

Ու նա ուրախ ու թարմացած, որպէս բոլոր աշխատաւորները, պատասխանեց.

— Գործի՛ց։

Ես ուրախացայ, ինչպէս ուրախանում են առհասարակ բարիք ցանկացողները, և, մի ներքին բաւականութիւնից դրդված, սկսեցի ցած իջնել կայարանի սանդուղներով, բայց, ինչպէս այդ յետոյ իմացայ, դա մի խաղ է եղել բարեկամիս կողմից, միայն մի պարզ խաղ, և ահա թէ ինչու։

Վերջին օրերը, ամաչելով պարապութիւնից, նա հացի համար հաւաքած փողերը խնայում էր և օրվայ այն երկու ժամերին, երբ պիտի ճանապարհվէր բանւորական գնացքը, գնում, նստում էր բանւորների մէջ ու գալիս։

Միայն այդ. գնում, նստում էր բանւորների մէջ ու գալիս։

Եւ երբ մօտենում էի հարցնելու՝

— Ո՞րտեղից։ Նորութիւն չունե՞ք։

Նա իսկոյն և եթ գլուխը բարձր, ժպտալով և միշտ էլ հպարտ պատասխանում էր՝

— Գործի՛ց...

II

ԾԱՅՐԵՐԿՐԱՅԻՆ ԳԻՇԵՐ

Կարմիր ու սիրուն վերջալոյսը երբ հանգում է, նախ մի սպիտակ շող է ընկնում տափարակներում՝ ինչպէս ստուերը քամու հետ, և յետոյ՝ բարձր սարերի կատարներից ամպերի ճերմակ կարաւանն է սկսում իջնել՝ որպէս վաղորդեան մշուշ, և ձորերից ու խոր ձորակներից ահա սկսում է փայլել [illegible] կիսահալ ձիւնը։

Եւ քրքջում է առուն՝ [illegible] մէջ անհասկանալի լեզուով. ձայները համահաւասար կերպով բարձր և ցածր են առնում, և ձորակում՝ ասես սալերի վրա՝ նրանց հետ համբուրվում է լուսինը։

Թաւշանման խոտերը աղօթքի պէս հալվում են, և մօտիկ փարախներից բառաչում նախիրը հորթերի հետ. հնձւորը արտի մօտ կրակն է բորբոքում, և աղբիւրի մօտ անտառում հեկեկում է սրինգը։

Զքնաղ է ծայրերկրային գիշերը, երբ աստղերը ծաղիկների հետ հրճվում են, և դաշտի մէջ յօրանջում ծխից սևացած գիւղը։

Այդ վայրկեանից ապրելը քո մէջ պահանջ է դառնում, և կեանքը իր հոգսերով թեթև թւում քեզ ինչպէս արևի լոյսը։

Գեղեցիկ և սիրուն է ծովկասեան գիշերը...

Ա. Ջանեան

ԿՌՈՒՆԿՆԵՐ

(Կպխմիր Տեռմայերի)

Մի անգամ ես տեսայ կռունկների մի մեծ երամ, որը դէպի արևելք էր թռչում։

Աշնանային երեկոյ էր. խաղաղ ու անվրդով մի երեկոյ, ինչպէս սովորաբար լինում է այդ ժամանակ Տարօնում։

Կռունկները թռչում էին ազատ, լեռների կատարներին սևանալով, ուր արևը սփռել էր իր վերջին կարմիր շողերը։

Եւ երկար նայում էի նրանց հետզհետէ աճող թախիծով, մինչև որ նրանք անհետացան։ Չը գիտեմ ինչու, բայց ինձ թւաց, որ ծովով անցնելիս նրանք պիտի շեղվեն և էլ երբէք չը վերադառնան։

Թռչում էին նրանք անհունութեան մէջ այնպէս տխրամած, կարծես իրանք են զգալիս լինէին, որ էլ երբէք, երբէք չեն վերադառնալու։

Զարդված տաւիղի խուլ հառաչի մէջ չը կայ այն թախիծը, ինչ այս խօսքի մէջ— երբէք։

Չէ վայում աւելի տխուր և քամին Տարօնում՝ զարնվելով իր թևերով սառցապատ լճերին։

Այդ խօսքի մէջ է լսվում աղերսը կտրատվող ծառի, որը իր կատարով արևին է նայում. կայ նրա մէջ և մեռնող մարդու հայեացքը, որը դէպի յաւիտենականութիւնն է դիմում։ Այսպէս. ինչ անի նա, ով կորցնում է իր հաւատը որևէ թանգագին բան, ինչպէս այն կռունկները, որոնց մասին, չը գիտեմ ինչու, մտածեցի, որ ծովով անցնելիս պիտի շեղվեն ճանապարհից և էլ երբէք, երբէք չը վերադառնան մեզ մօտ...

Վիկտոր Մանուէլեան

Հայ ֆիրմաներում %-ը այնքան է զբաղեցնում ծառայող հային, որքան չեն հետաքրքրեցնում նրան ֆիրմայի գործերը, շահերը, որից ինքը ռոճիկ է ստանում և որի շահերը պարտաւոր է առևտրական տեսակէտից պաշտպանել։

Ծախեք մի աչքի ընկնող հայ ֆիրմայի վրա, որի լիազօր-հաւատարիմ գնողը հայ է, ամենաանհրաժեշտ գործիք, դիցուք ¼ դ. հաստութիւն ունեցող երկաթէ թերթեր, որոնք նաւթահանքերի համար այնքան են անհրաժեշտ, որքան հացը աղքատ ընտանիքի համար, և շուկայի գնից 10 կոպէկ իւրաքանչիւր պուդին պակաս,—այդ հայ «հաւատարիմը» չի գնի, եթէ նա %-ը ստանալու յոյս չունենայ։ Բայց նիւթը սովորական գնից 10 կ. աւելով կը գնէ, միայն թէ աւել տուած 10 կոպէկից 1—2 կոպ. իր գրպանը մտնելու լինի. կան փաստեր։

Մտէք հայի գրասենեակը, կը տեսնէք գործերը խառն, իրար վրա թափված, շարան-շարան մարդիկ են սպասում, գործերով կապված կապալառուներ, ապրանք վաճառող կործակալներ, միջնորդներ և այլն, բայց ծառայողները իրար քթի տակ մշտած քչփչոցով են զբաղված, և եթէ լինում են գլուխները քարշ պարապողներ՝ իմացէք, որ դրանք կամ օտարազգի են, կամ բարեխիղճ բառը ըմբռնող։

Մի կողմում օտար ֆիրման է 100,000-ներ ծախսելով նաւթի նոր փորում, միւս կողմում էլ հայ ֆիրման։ Նաւթաշխարհի գործերի համաձայն երկու կողմն էլ ոչ մի միջոց չը պիտի խնայեն, որ իրարից յառաջ, և ամեն կերպ պիտի աշխատեն հասնել այն խորութեան (200—300 սաժ. ներքև՝ գետնի տակ), որտեղից անցնում է նաւթի աղբիւրը։ Եւ օտարը գիշեր-ցերեկ աշխատում է հայ հարևանից շուտ հասնել այդ աղբիւրին։ Մի օր տեսնում էք հայի նաւթահորը անշարժ է, աշխատանքներ չեն կատարվում, որովհետև գործիքներից մի կտոր չը կայ, որը պիտի գնել քաղաքից։—Սակայն քաղաքի «լիազօր հաւատարիմը» (ոչ թէ ընդհանուր ղեկավար կառավարիչը) օրերով, շաբաթներով է ուշացնում այն նիւթերը՝ երկաթ, փայտ, աղիւս և այլն—որոնցով Բագուն լիքն է և մի ժամվայ ընթացքում կարելի է գնել։ Եւ երբ ղեկավար ընդհ. կառավարիչը հարց է տալիս ուշանալու պատճառների մասին, կեանքի բովից անցած այդ կիսակիրթ պաշտօնեան զանազան պատճառներով հանգստացնում է պարզասիրտ համալսարանական կառավարչին։ Մինչդեռ եթէ մարդ խորն է թափանցում, տեսնում է, որ այդ գնող պաշտօնեան իրաւ որ աշխատում է շուտ գնել, բայց այնպիսի մի տեղից և մի այնպիսի ձևով է ուզում այդ հազարների ապրանքը գնել, որ ինքը %-ներ ստանայ։ «Ջառը ջհաննամ որ մի ամիս ուշ պիտի նաւթ ստացվի. մի «կոմբինացիա» պիտի սարքեմ թէ հէնց աչքերս խուփ գնեմ ու ուղարկեմ...» մտածում են անբարեխիղճ պաշտօնեաները։ Եւ գիտէք ինչ հետևանք է սպասվում։ Նախ, որ օտարը 30—40 օր առաջ է հասնում նաւթի աղբիւրին, իսկ հայը հասնելիս արդէն աղբիւրը իր ընթացքը փոխած է լինում և հարիւր հազարները կորցրած։

Նոր կարդացի «Մշակի» № 137-ում Բալախանուց գրված բանուոր Զուրաբեանի նամակը, որի մէջ բողոքում է «որպէս հայ բանուոր», իմ այն դարձուածքների մասին, որ ես իմ նախորդ յօդուածի («Մշակ» № 128) մէջ հայ բանւորութեան գողութեան և անբարեխղճութեան մասին չեշտել եմ։ Բանուոր Զուրաբեանը եթէ գիտակից բանուոր է, պիտի շատ լաւ հասկանայ, որ բացառութիւններ կան և պիտի լինեն, բայց աւելի բարեխիղճ կը լինէր Զուրաբեանը, եթէ նա բացառութիւն կազմելով հանդերձ չուրանար և իմ յօդուածիս ճշմարտութիւնը։ Թող Զուրաբեանը միևնոյն ժամանակ յայտնէ, որ այն ֆիրմայում, ուր ինքն է ծառայում (հայ ֆիրմայումն է ծառայում), իրան շրջապատող ծառայող-բանւորների մէջ իմ յօդուածումս մատնանշված գող և անբարեխիղճ հայեր չը կան և եթէ կան էլ՝ թւով քիչ են։ Այդպիսի մի յայտնութիւնից յետոյ մեր ասելիքը կասենք։

Ինչպէս նախորդ յօդուածներիս մէջ էլ ասել եմ, եթէ հայ ֆիրմաների գործունէութիւնը այդ ընթացքով շարունակվի, մի քանի տարուց յետոյ եղած մեծ և աչքի ընկնող ֆիրմաներն էլ պիտի անցնեն օտարների ձեռքը. և եթէ այդպէս եղաւ, Կովկասի հայերի մէջ պիտի սկսվի գաղթականական մի հոսանք դէպի Պարսկաստան և օտար վայրեր բաղդ որոնելու, մանաւանդ որ գնող օտար ֆիրմաները հազիւ համաձայնվեն հայերին ծառայող, բանւոր, արհեստաւոր պահել իրանց նաւթահանքերում և գրասենեակներում։

Հրաւիրում ենք գիտակից ֆիրմաների գիտակից ղեկավարների լուրջ ուշադրութիւնը, ի նկատի առնելով որ ոչ միայն ֆիրմաներն են չքանում արդիւնաբերական աշխարհից, այլև վտանգվում է Կովկասի հայ ժողովրդի տնտեսականը։

Մեր բոլոր ասածները առասպելներ չեն, այլ փաստեր, հաւաքված մանրամասն տեղեկութիւններ. եթէ անհրաժեշտ համարվեն, ֆիրմաների անունները կարելի է հրապարակ բերել։

Այս ֆիրմաներին կարող է փրկել արմատական փոփոխութիւնը, ապա և խիստ կոնտրոլը։

Կրկնում ենք. ուր չը կայ կոնտրոլ, լուրջ հսկողութիւն, լինի նա արդիւնաբերութիւն, պետական կառավարութիւն, զինւորական միութիւն և ընտանեկան համերաշխութիւն ու պարզասրտութիւն, այնտեղ միշտ կը լինի քայքայում, յետամնացութիւն և աղքատութիւն։

Ս. Փարազաշ

Դ Ե Պ Ի Ո Ւ Ր

Պետական Դումայի առաջիկայ սեսսիայի համար կենսոտ հարցերից մէկն է համալսարանի նոր ծրագրի հարցը, որի հեղինակն է ինքը ժողովրդ. լուսաւորութեան մինիստր Ա. Ն. Շվարցը։

Կենսոտ եմ ասում, որովհետև այդ հարցը այսպէս ասած մեր մտաւոր աշխարհի լինել չը լինելու հարցն է։

Դեռ փետրվար ամսին էր (եթէ միայն չեմ սխալվում), որ Պետական Դումայում, երբ քննվում էր ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրի նախահաշիւը, աջակողմեան Մարկով II-ը ցանկութիւն յայտնեց ոստիկանական կազմ մտցնելու Ռուսաստանի համալսարանների մէջ։

Եւ այսօր այդ բանը մենք տեսնում ենք կեանքի մէջ իրականանալուն մօտ։

Որպիսի ուշադրութիւն դէպի աջակողմեանները. և որպիսի ջերմեռանդ աշխատանք դէպի նրանց թեթև ցանկութիւններն իսկ կեանքի մէջ մտցնելու համար։

Իր ժամանակին մենք անկարող եղանք այդ նոր ծրագրի մասին խօսելու և ցոյց տալու նրա լաւ և վատ կողմերը, որովհետև ինքը օրինագիծը, որպէս այդպիսին, ձեռքի տակ չունէինք։

Սակայն այսօր, երբ նա արդէն անցել է մեր ձեռքը, պարտք ենք համարում հրապարակի վրա դնել մեր կարծիքները։

Կարդալով ամբողջ ծրագիրը, որ 185 յօդուածներից է բաղկացած, ակամայ հարցնում ես քեզ, թէ ինչով է տարբերվում համալսարանը (այսինքն Ա. Ն. Շվարցի ծրագրած համալսարանը) մեր միջնակարգ և ստորին դպրոցներից։

Եւ՝ պատասխանում.

— Ոչնչով և մի բանով...

Մեզ քաջ յայտնի է ադմինիստրատիվ այն կախումը, որ ունի իւրաքանչիւր աշակերտ իր ուսուցչից, դաստիարակից, տեսուչից և հոգաբարձուից։

Նոյնն է և ապագայ համալսարանի համար։

Ուսանողը, ապագայ հասարակութեան այդ գործիչը—իրաւաբանը, բժիշկը և այլն—անմիջական կախում ունի իր պրոֆեսորից, պրոֆեսորը՝ դեկանից, դեկանը՝ ռեկտորից, ռեկտորը՝ հոգաբարձուից, իսկ սա էլ՝ լուսաւորութեան մինիստրից։

Որպէս մանուկներ, մէկը միւսի հսկողութեան տակն են գտնվում, մէկը միւսի առաջ պատասխանատու է իր վարմունքների համար, որոնց գլուխն է անցած ինքը մինիստրը։

Դեռ Վ. Բելինսկին իր ուսանողութեան շրջանում, երբ քաղաքական ազատութեան հարցերն էին տալիս նրան, պատասխանում էր. «Ռուսաստանը դեռ ևս մանուկ է. ազատութիւնը նրան աւելի մեծ վնասներ կը բերի, քան օգուտ. նրան հարկաւոր է դայեակ, ծծմայր, որպէսզի կրթի, մեծացնի և ապա միայն տրվի ազատութիւնը»...

Այդպէս է հասկանում Ռուսաստանին (յանձին ուսանող երիտասարդութեան) և ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստր Ա. Ն. Շվարցը։

Նա էլ է ասում, որ մեր ուսանողութեան ազատութիւն տալը վնասակար հետևանքներ կարող է ունենալ, որ նրան հարկաւոր է դայեակ, ծծմայր՝ նրան կրթելու համար, ուստի և՝

«Մտաւոր հսկողութիւնը, համալսարանական կարգ ու կանոնների կատարման և համալսարանի բոլոր բաժանմունքներում կարգ պահպանելու մասին եղած հոգսերը ընկնում են ֆակուլտետային ոստիկանների վրա»։ (Յօդ. 59)

Եւ այնուհետև բացատրում է այդ ոստիկանների կազմը և նրանց պաշտօններում հաստատվելու ձևերը։

Այս ոստիկանական կազմն է որ բացակայում է մեր միջնակարգ դպրոցներում, սրանով է ահա որ կարող են պարծենալ նրանք մեր ապագայ ոստիկանական համալսարանների դէմ։

Կրթել «մանուկներին» այդպիսի միջոցներով, դա նշանակում է աւելի մեծ վնասներ հասցնել, քան նրանց ազատութիւն տալը։

Համալսարանական ոստիկանութիւն, և այն էլ իւրաքանչիւր ֆակուլտետում առանձին-առանձին՝ իր ստորադրեալ պաշտօնեաներով։

Անմիջական հպատակութիւն դէպի նրանց հրամանները։

Սա այնպիսի մի քայլ է, որ 1884 թ. ծրագիրն անգամ չէ կարողացել անել։

Եւ դա կատարվում է մեզ մօտ այսօր, երբ Եւրոպան գլուխ է ջարդում իր օդային թագաւորութիւնը հաստատելու համար։

Մեզ մօտ.... մեր յաւիտենական մանուկ և երբեք հասակ չառնող Ռուսաստանում...

Իսկ թէ արդեօք արժանի է նա՝ իրան այդ մեծաղօր պարգևին, այդ էլ ցոյց կը տայ մեր մօտաւոր ապագան, որ այնքան վառ գոյներով է նկարվում մեր առաջ...

Մ. Աղեան

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Բ ա դ ա (Գանձ. գ.), 1 յուլիսի

Արդէն մեզանում ցորենի և գարու հունձն սկսված է։ Ընդհանուրին յայտնի է Բադայի դժբաղդութիւնը, որ պատահեց 1905 թւի սոսկալի աղէտի ժամանակ։ Եղածը բաւական չէր, այս տարի բնութիւնն էլ իր կողմից պատժեց։ Սանգար կոչված հանդամասը կարկտահար եղաւ և այժմ հարում են անասունների համար. իսկ մնացեալ մասերն էլ մկան ճարակ դարձաւ։ Գանձակից քաղ. դեղատնից մկնդեղ ուղարկեցին, բայց ոչինչ չօգնեց. գնացին Ղօշայ-վանքից մկան հող բերին, ըստ հին աւանդութեան, այն էլ ապարդիւն անցաւ։ Գարնանային ցանքսերն էլ արևի սաստիկ ջերմութիւնից այրվեցին ու չորացան։ Ճարահատված գիւղացիք՝ արտերը դեռ չը հասած՝ կանաչ են հնձում մկնից ազատելու համար. թէ խոտը և թէ ցորենն ու գարին շատ պակաս են այս տարի. բաւականաչափ կորեկ և կարտոֆիլ էր ցանվել, այն էլ ոչնչացաւ անձրև չը լինելու պատճառով։ Ամսից աւելի է, որ մեզանում անձրև չէ տեղում։

Մ. ք. Ստեփաննոսեան

Ա լ ե ք ս ա ն դ ր ո պ օ լ, 5 յուլիսի

Այսօր երեկոյեան դէմ, ժամը 4-ին, ամպերը փախչում էին երկնքով. փչում էր սաստիկ քամի. շուտով սկսեց անձրևախառն կարկուտ տեղալ։ Կէս ժամից յետոյ ջուրը այնքան բարձրացաւ, որ սկսեց հոսել Միքայէլեան և Ալէքսանդրեան փողոցներով։ Ժողովուրդը, 1908-ի հեղեղի սարսափի յիշողութեան տակ, սկսեց խանութները կողպել և փախչել դէպի բարձրադիր փողոցները։ Սակայն շուտով անձրևը հանդարտվեց և ջուրը ցածրացաւ։ Առանձին վնասներ չը կան։

Մ. Տարախչեան

Մ ե ր վ, 14 յունիսի

Անցեալ կիրակի մի խումբ երիտասարդներ գնում են քաղաքից դուրս զբօսնելու։ Ուխար մորթելուց ու քէֆ անելուց յետոյ սկսում են լողալ Մուրղաբ գետում, որը ամեն տարի մի քանի տասնեակ զոհեր է խլում Մերվից։ Գետը չը բաւականանալով այն օրը խեղդած երկու Թուրքի դիակներով, ջրի յատակն է տանում և 20 տարեկան մի համեստ երիտասարդի, որի դիակը հետևեալ օրն է գտնվում։

Երէկ երեկոյեան ժամը 9-ի մօտերը անյայտ պատճառից հրդեհ բռնկվեց և մոխիր դարձրեց մի տուն ու երկրորդ տունը, որտեղից կրակը սպառնում էր քաղաքի ¼ մասին, շուտով հանգցվեց, սակայն տեսարանը աւելի զարհուրելի դարձաւ, երբ հանգցված տան վերի յարկից, մօտ 7 սաժէն բարձրութիւնից, մի մարդ գլորվեց վառված տան մէջ ու սկսեց այրվել։ Հազարաւոր ամբոխը, որ շրջապատել էր վառված տունը, չը կարողացաւ փրկել կրակում այրվողին և նա բոլորովին մոխիր դարձաւ։ Կրակից կրակ էր այրվողի ծերունի հօր ապուշացած ցատկոտումը։ Դժբաղդ ծերուկը չէր կարողանում խօսել և ուզում էր ինքն էլ նետվել կրակն, ուր այրվում էր իր երկրորդ ու վերջին տղան։

Ֆրարի

Ղ ր ղ ի գ ի ւ ղ (Շամշադինի գաւ.), 3 յուլիսի

Գարնան սկիզբներում երաշտը բաւական վնաս հասցրեց դաշտային արտերին և խոտերին։ Երաշտին յաջորդեցին անթիւ ու անհամար հեղեղն ու կարկուտը, իսկ երբ սրանք վերջ տուին իրանց անաքանդ աւերմունքներին, այժմ կրկին երաշտը իր թևերն է սփռում լեռնային գարնանացանի վրա. թառամած են այժմ ցորենի, կորեկի, գարու և հաճարի հասկերը, գետնախնձորի տերևները։

Ժողովուրդը մինչև օրս իր անասունները արածացրել է անտառներում, բայց տարաբաղդաբար վերջերս նահանգապետը հրաման արձակեց բոլոր ձմերանոցները քանդելու. դիմումներ են արել այս մասին պատշաճաւոր իշխանութեան։

Թէ այսպէս և թէ այնպէս գիւղացին, նկատելով իր դառնութեան օրերի հեռանկարը, այդ բոլորը վերագրում է Հալլէյի գիսաւորին՝ ասելով. «Անիծվի էդ ազիւոր աստղը. էլ հէ մի իրան չիբէխի կօթը ժաժ տուեց և մեր տները քանդեց»։

Գողութիւններ մեզանում չը կային բոլորովին, շնորհիւ պրիստաւ Գիասբեկովի ձեռք առած խիստ միջոցների, բայց մօտ օրերս հատ-հատ ձիեր են կորչում. օրինակ՝ Զորաթանից գիշերը գողացան 2 ձի, Նորաշէնից 3 ձի, Մովսէս գիւղից 2 ձի, Ղրղիի սարից 1 եզ, բայց չարագործները մնում են դեռ անյայտ։

Մեր նորընտիր տանուտէր Ռ. Գալեանը, որ մի համեստ, գործունեայ պաշտօնեայ է, իր խաղաղասէր ու անշահախնդիր բնաւորութեամբ գրաւել է հասարակութեան ուշադրութիւնը. այսպիսի օգտաւէտ տանուտէրին արժանի է ռոճիկ տալ։

Սողոմոն ք. Միքայէլեանց

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ՑԱՒԵՐԻՑ

Ախտալա կայարան, 3 յուլիսի

Ինչպէս յայտնի է, Սանահին գիւղից ոչ հեռու գտնվում է ֆրանս. ընկ. պղնձահանքի գործարանը։ Գործարանից բարձրացող ծուխը օր ու գիշեր բազմած է Սանահին, Որնակ, Հաղպատ գիւղերի հանդամասերի վրա և այդ գիւղերի բուսականութիւնը տարին տասներկու ամիս ծածկված է լինում ծխի խաւար քօղով։ Որքան յիշում եմ, հայ լրագրութեան մէջ ասածս գիւղացիների կողմից բողոքի ձայներ լսվել են ծխից հանդամասերին հասցված վնասների մասին, բայց, գիւղացիների պատմածից երևում է, որ այդ բողոքները լուրջ ուշադրութեան առարկայ չեն դարձել և ոչ էլ որևէ հետևանք ունեցել։ Բացի այդ, «Մադանու ձորով» հոսող առուն, որով ջրվում են Սանահնի այգիները, անցնելով գործարաններից թափվող զանազան բաղադրութիւնների միջով այնքան է կեղտոտվում, որ միանգամայն կորցրել է ջուր լինելու գոյնը և աւելի շուտ նման է եփված մոխրաջրի (բովա) և այդ մոխրաջրով էլ այժմս ջրվում են Սանահնի պտղաբեր այգիները, որպիսի ջրվելուց էլ, գիւղացիների ասելով, այգիները ոչ թէ դալարում, այլ չորանում են... Ջուրը իր անցած տեղերում թողնում է սպիտակ հետք, մի տեսակ կրային տականքով, որը փակելով հողի ծակոտիները՝ զրկում է ջուրը ներս ընդունելու հնարաւորութիւնից։ Թէ ծխի և թէ այդ ջրի հասցրած վնասների մասին, պէտք է ասել, լսվում են զանազան կարծիքներ. դեռ ևս չէ երևացել սակայն մի հեղինակաւոր մարմին, որը այդ կենսական հարցին մօտեցած կերպով մօտենար և դարձնէր նրան իր հոգածութեան լուրջ առարկայ։ Չէ՞ որ վերջապէս պէտք է պարզվի, եթէ իսկապէս վնասվում է այդ գիւղացիների ապրուստի միակ միջոց կազմող ցանքսն ու արօտատեղը, ինչու պէտք է թոյլ տրվի մի հարուստ ընկերութեան իր բաղդաւորութիւնը ընդարձակելու հողազուրկ գիւղացիների դժբաղդութեան գնով...

Իմ համեստ կարծիքով այս մի ամբողջ շրջանի համար կենսական նշանակութիւն ունեցող խճճված հարցի լուսաբանութեան բարոյական պարտականութիւնը իր վրա պէտք է վերցնի Թիֆլիսի Հայ Գիւղատնտ. և Տնայնագործ. Ընկ. վարչութիւնը, որի գործունէութիւնը այնքան սերտ կերպով կապված է գիւղացիութեան հետ։ Որքան յայտնի է, այդ ընկերութեան վարչութեան անդամ Ա. Աթմնասեանը ներկայումս գտնվում է Լօռու շրջանում։ Շատ լաւ կը լինէր, եթէ նա հնարաւորութիւն ունենար մտնելու Հաղբատ ու Սանահին գիւղերը, այդ քրօնիքական բնաւորութիւն ստանալ սպառնացող հարցը տեղն ու տեղը ուսումնասիրելու նպատակով...

Բ. Մկրտումեան

Խ Օ Լ Ե Ր Ա

Խօլերան Թիֆլիսում

◆ Դումայի որոշումը՝ 57,000 րուբլի յատկացնելու խօլերայի դէմ մաքառելու նպատակով, հաւանութիւն է գտել Թիֆլիսի նահանգապետի կողմից։

◆ Զինուորական բժշկական լաբորատորիան յուլիսի 5-ին, աւարտելով քաղաքային ջրանցքի բոլոր աղբիւրներից ու Կուր գետից վերցրած 8 նմուշների ուսումնասիրութիւնը, տեղեկացրել է քաղաքագլխի պաշտօնակատարին, որ նրանց մէջ խօլերային կամ խօլերանման վիբրիոններ չէ գտել, նոյնը նաև քաղաքային ջրմուղու րէզերվուարներում, ուր առաջ խօլերային վիբրիոններ էին գտնվել, բայց իսկոյն էլ ջուրը բաց է թողնվել և ախտահանվել ամբողջովին։ Կը կատարվեն էլի նոր ուսումնասիրութիւններ։ Մինչ այդ՝ հաստատվում է այժմ, որ Աւճալայի ջրանցքի սկզբնականերում ջուրը վարակված չէ։

◆ Քաղաքագլխի պաշտօնակատար Ա. Խատիսեանը դիմել է զանազան ընկերութիւնների՝ խնդրելով ոյժեր տալ հերթով քաղաքային 11 ձրի թէյատներում ազգաբնակութեանը թէյ բաժանելու նպատակով։ Թէյատները համարեա լի են լինում. Վէրայի թէյատունը, օրինակ, մի օրվայ մէջ յաճախել են 1200 հոգի։ Թէյատուն է բացվում Դաւիդօվսկայա ակվերում ևս։ Քաղաքային վարչութեան մէջ սկսել են ընդունել առևտրականներից ու այլ և այլ անձերից թէյի և շաքարի նուիրաբերութիւններ։ Մադաթեան կղզու վրա պատրաստված է մի մեծ կենտրոնական կուբ՝ խմելու համար եռացրած ջուր պատրաստելու։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային սանիտարական գործադիր մասնաժողովը դիմել է առևտրաարդիւնաբերական հաստատութիւններին, խնդրելով խօլերային համաճարակի ժամանակ ձրի թէյ բաժանել իրանց բոլոր ծառայողներին։

◆ Խօլերայի դէմ մաքառող բիւրօն սանիտարական - բժշկական կազմը լրացնելու համար ծառայութեան է հրաւիրել բժիշկներ Միրաքեանին, Մկրտումեանին, Փիրումեանին, Գասիւտովիչին, Իսահակեանին և Գոնդոչէյին։ Բացի դրանից սանիտարական հսկողութիւնը ուժեղացնելու համար արդէն հրաւիրված են բժշկական կուրսերի 13 ուսանող, 11 ֆէլշեր և 3 սպասաւոր։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային սանիտարական գործադիր մասնաժողովի մշակած բոլոր որոշումները խօլերայի դէմ մաքառելու համար յունիսի 5-ին հաստատված է նահանգական-սանիտարական մասնաժողովի կողմից։

◆ Անդրկովկասեան երկաթուղիների կառավարիչը հրամանագրել է 13-րդ, 14-րդ, 15-րդ և 16-րդ բժշկական կենտրոններում՝ Սանահնից մինչև Ջուլֆա՝ սկսել ենթամասնաժողովի գործողութիւններ բժիշկների նախագահութեամբ։

◆ Յուլիսի 6-ին հիւանդացել են խօլերային նշաններով և ուղարկված են խօլերային բարակները. 1) Վելիկոկնեաժեսկայա փողոցում № 16 բնակարանում Դիանոզ Րօժանովիչ Տինդազորիձէ, 30 տար.։ 2) Կրասնոգօրսկայա փող. № 11 տանը՝ Թիւրքահպատակ Աղբէկ Օհան օղլի որդին, 20 տ.։ 3) Արղահանսկայա փող. № 4, Սուլմա Կուչոյէվա-Դաւիդօվա, 51 տար., որը մեռաւ իսկոյն. դիակը ուղարկվեց բարակ։ 5) Շեբեժէտիէվսկայա փող. № 9 տան մէջ Եւդոկիմ Դաւիդօվիչ Գօլդին, 40 տար., դանապան, որը մեռաւ։ 6) Արգուտինսկի նրբափողոցում № 6 տան մէջ պարսկահպատակ հրէայ Էսօպ Էլիաս-օղլի, 20 տար., նոյնպէս մեռաւ։ 7) Պաուլեչինսկայա փողոցում № 26 տանը՝ Նինա Րազմաձէ, 30 տ.։ 8) Կոնդուկտորսկայա փող. իր սեփական տան մէջ Թիֆլիսի քաղաքացի Պետր Մէմեօնովիչ Գրոմէնկօ, 43 տար., բարակը ուղարկվելուն պէս մեռաւ։ 9) 11-րդ ոստիկանատան գօրօդօվօյ Դմիտրի Բայրակովը, որ խօլերային նշաններով ուղարկվել էր բարակ, արդէն արձակված է բարակից. հիւանդութիւնը խօլերա չէ եղել։

Զինուորական հիւանդանոցի գլխաւոր բժշկի տուած տեղեկութեան համաձայն, Երմօլօվսկայա փողոցի № 2 տնից զինուորական հիւանդանոցն են տարել խօլերայով հիւանդացած եֆրէյտոր Իվան Գրիգորիեվիչ Վայլսօնովին և զինուորական ֆէլդշերական դպրոցի դաստիարակի մօտ՝ Նաւթլուղում՝ ապրող Լուարսաբ Կոչշաւուրին։ Նոյն բժշկի ասելով՝ յուլիսի 3-ին Կուրինսկայա գնդի զինւոր Զալավսկին, որին հիւանդանոց էին տարել խօլերային նշաններով, խօլերայով չէ եղել հիւանդ։

Հիւանդացածների բնակարաններում ախտահանութիւն է կատարվել։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Թիֆլիսում վերջին շաբաթվայ ընթացքում փչում էր զով քամի և մի քանի անգամ տեղացին անձրևներ. օդի ջերմութիւնը, որ յունիսի վերջին օրերում չափազանց բարձրացել էր և դարձել անտանելի, յուլիսի մէկից սկսած իջաւ և վերջին օրերը գիշերները բաց օդում հասնում էր 15—14 աստիճանի ըստ Րէօմիւրի։ Մի շաբաթվայ զով օդը կազդուրեց քաղաքի բնակիչներին։

◆ Պրոֆեսոր Վարդանեան մայրաքաղաքից գալով Անդրկովկաս, կատարեց մի փոքրիկ ճանապարհորդութիւն մեր երկրում։ Նա Թիֆլիսից գնաց Ալէքսանդրոպօլ, այնտեղից Անի, յետոյ Էջմիածին, Երևան, Սևանայ վանք, Դիլիջան և Ղարաքիլիսա։ Ճանապարհորդութեան ժամանակ նա կատարեց մի քանի դիտողութիւններ։ Ղարաքիլիսայում նա այցելեց ամառային դասընթացքները, ծանօթացաւ նրա գործունէութեան հետ, որը թողել է բարենպաստ տպաւորութիւն։ Թիֆլիսում մի քանի օր մնալուց յետոյ նա կուղևորվի Ս.-Ծովի վրայով դէպի Ղրիմ։

◆ Թիֆլիսի գեն.-նահանգապետը 25 րուբլի տուգանքի է ենթարկել սինեմատոգրաֆի տէր Սօֆիա Իվանիցկայային երեկոյեան ժամը 10-ից յետոյ երեխաներին դահլիճ ներս թողնելու համար։ Վճարելու անկարողութեան դէպքում բանտարկվելու է 2 շաբաթով։

◆ Կովկասեան ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուն դիմել էր շրջանի տղայոց գիմնազիաների և ռէալական դպրոցների պատուաւոր հոգաբարձուներին խնդրելով նուիրաբերութիւններ անել շրջանի կենտրոնական մանկավարժական-կրթական-ցուցական թանգարանի համար։ Այդ դիմումի համաձայն Գանձակի տղայոց գիմնազիայի պատուաւոր տեսուչ Ր. Վ. Կայզերը յիշեալ նպատակի համար փոխադրել է 2,000 րուբլի։ Թանգարանի ընդարձակման համար մինչև այժմ ստացված է 3,800 րուբլի։

◆ Ինժեներ Լինդլէյը, որին Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը առաջարկել էր վերաքննել Ծալկայի ջրանցքի համար ինժեներ Մեցի պատրաստած նախագիծը, երկու օր առաջ ներկայացրեց իր պայմանները թէ նախագծի վերաքննութեան և թէ նոր նախագիծ կազմելու համար։ Ի միջի այլոց Բօրչալուի գաւառի Ղըզըլ-Քիլիսա գիւղի բնակիչները գիւղական դատավճիռ կայացնելով ներկայացրին նահանգական իշխանութեանը՝ յայտնելով, որ նրանք անկարող են զիջել քաղաքին Ծալկայի աղբիւրների մի մասն անգամ, որոնք տալիս են օրական մօտ 12 միլիօն վեդրօ ջուր, որովհետև այդ գիւղի բնակիչներին նրանք հարկաւոր են իրանց ջրովի հողերի ոռոգման համար։ Գիւղացիների այդ ասածը ստուգելուց երևաց սակայն, որ յիշեալ հասարակութիւնը ունի ոռոգելու հողեր միայն 52 դեսեատին և 3 դեսեատին էլ բանջարանոցներ։ Ծալկայի ջրանցքի հարցը դումայի քննութեան կառաջարկվի աշնանային շրջանում։

◆ Առաջիկայ սեպտեմբերին պատրաստութիւններ են տեսնվում Կարսում ցուցահանդէս կազմակերպելու, որը բաղկացած պէտք է լինի 10 բաժանմունքներից—երկրագործութիւն, անասնապահութիւն, թռչնապահութիւն և այլն։

◆ Մեզ խնդրում են հաղորդել, որ Նո-

բաշէնի ս. Մարիամեան օրիորդաց դպրոցի հոգաբարձութիւնը որոշել է առաջիկայ սեպտեմբեր ամսից բացել 4-դ բաժանմունք։ Նորեկ աշակերտուհիների ընդունելութիւնը սկսվելու է օգոստոսի 25-ից։

„С.-Петерб. Вѣд." լրագրի այս տարվայ № 143-ում տպված է Շահրիարի «Կադանդչէք» խորագրով պատմուածքը Մ. Ալլահվերդեանի թարգմանութեամբ։

Մի քանի օրով Քութայիսից Թիֆլիս է եկել երրորդ Պետական Դումայի անդամ Կարլոս Չխէիձէն։

Յուլիսի 6-ին, մի ոմն Տէր-Վարդանեան անունով, ներս է ընկնում Մելիք-Վարդանեանցի բնակարանը և սկսում է խեղդել նրան, որպէսզի հնարաւորութիւն ստանայ նրա 81 րուբլին թռցնելու։ Խեղդվողի աղաղակներից նա սկսում է փախչել, սակայն փողոցում ձերբակալվում է։

Մեզ հաղորդում են, որ Ղազախի գաւառակի Քարվանսարա գիւղացի Վ. Սիմէօնեանը հետևեալ նուիրաբերութիւններն է արել յօգուտ իր ծննդավայրի. 1) Ներկայիցս 6 ամիս յետոյ՝ 100 ր. Կ. Հ. Բ. Ընկ. տեղական ճիւղի վարչութեամբ շինվող ժողովրդական տան, 2) մի տարուց յետոյ՝ 100 ր. նոյն գիւղի եկեղեցուն, 3) 100 ր. գիւղի եկ.-ծխ. դպրոցին և 4) 50 ր. նոր շինվելիք բաղնիքին։ Ընդամենը 350 ր.։

Զօխատաուրից գրում են, որ Գուբիայում յուլիսի 3-ին տեղացել է յորդ անձրև, որից գոյացած հեղեղը մեծ վնաս է հասցրել արտերին, տարել է կամուրջներ և արմատահան է արել ծառեր։ Գետերը դուրս են եկել իրանց ափերից և խոշոր վնաս պատճառել ազգաբնակութեանը։

Գորու գաւառի գիւղերից մի քանիսի արտերում երևացել է դաշտային մուկ, որը ոչնչացրել է ցանքսի կէսից աւելին։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ՆՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Երեքշաբթի, յուլիսի 6-ին, Թիֆլիսի Ժողովարանում կայացաւ պատանի ջութակահար Լասսի կօնցերտը։

Պատանին աւ դարև մեծ առաջադիմութիւն է արել և նրան կարելի էր լսել իբրև լաւ նուագողի։

Նրա ջութակը արտաբերում է մաքուր, գեղեցիկ ձայն, բաւական արտայայտիչ և տպաւորիչ։ Ելևէջները կատարվում են անբանագատ կերպով, բնական եղանակով։

Ճիշդ է, ջութակահարի ձեռքը դեռ պակասաւոր է իր ուժի մէջ, տեղ-տեղ նկատվում են դողդոջում և անկենդան նախադասութիւններ, բայց կան և այնպիսի գեղեցիկ մշակված կտորներ, որոնք պատիւ կարող էին բերել և փորձված վարպետներին։

Գեղեցիկ կատարվեցին Վինեավսկիի «Լեգենդան», Շումանի «Ցնորքը», Դրիգօ Աուէրի «Սերենադը», Նաշէի «Գնչուական պարերը»։

Հասարակութիւնը ջերմագին ծափահարում էր ջութակահարին։ Սիրող

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ռաֆայէլ Բազարջեան. Raphaël Bazardjian, «Kritik ueber das Ibsensche Theater». Leipzig, 1910.

Ռ. Բազարջեան գերմանական լեզուով լոյս է ընծայել մի հետաքրքրական երկասիրութիւն Իբսէնի մասին։

Նշանաւոր դրամատուրգ Իբսէնը իր բազմաթիւ դրամաներով ունի եւրոպական գրականագէտների շրջանում ոգևորված պաշտողների մի մեծ լեգէօն, որոնք նրան շատ բարձր են դասում և տալիս են նրան նոյն առաջնակարգ տեղը, ինչպէս Սօֆոկլէսին յունական և Շեկսպիրին եւրոպական թատերագրութեան մէջ։

Բազարջեան շատ մեծ յարգանքով և երախտագիտութեամբ է վերաբերվում Իբսէնին և նրան համարում է արդարև առաջնակարգ գրող, բայց և այնպէս նա վերապահութեամբ է վերաբերվում այնպիսի դիրք յատկացնել Իբսէնին, որպիսին անում են կոյր երկրպագուները իրանց ընտրեալին։

Բազարջեանը, ընդունելով որ Իբսէնի մի քանի գրուածքները, ինչպէս օրինակ «Ջօն Գաբրիէլ Բօրկման», գրական կատարելութիւններ են, դնում է հարցականներ նրա միւս դրամաների վերաբերութեամբ, քննադատելով նրանց կամ ըստ բովանդակութեան և կամ ըստ մշակման հիմնական նիւթի։

Բազարջեանի սրամիտ և հետաքրքրական նկատողութիւնների հետ միասին կան և այնպիսիները, որոնք վիճելի են ըստ էութեան։ Իբսէնը բաւական յայտնի է և մեր երկրին և նրա դրամաների գործած տպաւորութիւնները մարդկանց վրա միատեսակ չեն։ Նրա պիէսների, նրա հերոսների, նրա առաջ մղած գաղափարների գնահատութիւնը և մեզանում արտայայտվում է զանազան աստիճաններով և ոչ միատեսակ երկրպագութեամբ սկանդինավական հանճարի հեղինակութեան։ Իբսէնի շօշափած խնդիրները և նրա թելադրած լուծումները այդ խնդիրների՝ մագլցում են ժամանակակից հասարակութեան վէրքերի և ցաւերի վրայով, բաւարարութիւն տալով մէկին և դժգոհ տրամադրութեան մէջ թողնելով միւսին։

Համեմատելով Սօֆոկլէսին, Շէկսպիրին և Իբսէնին միմեանց հետ Բազարջեանը գտնում է, որ առաջինը հարազատօրէն արտայայտել է կլասիքական աշխարհի տրամադրութիւնը, հայեցակէտը և կենսա-փիլիսօփայական որոշ էութիւնը, Շէկսպիրը բացում է մարդկային կրքերի իրական աշխարհը, ենթարկելով նրանց փորձութեան, Իբսէնը հանդիսանում է իբրև գաղափարական կարելիութիւնների արտայայտող, ենթակայ ժամանակակից տրամադրութիւնների և անցողական զգացմունքների։ Այդ պատճառով Բազարջեանը կարծում է, որ որքան էլ մեծ լինի Իբսէնի յարուցած հետաքրքրաշարժութիւնը ժամանակակիցների շարքերում, այնու ամենայնիւ նա չէ կարող յուսալ այնպիսի անմահութիւն և անթառամութիւն, որին արժանացել են առաջինները։

Բազարջեանի դատողութիւնները հետաքրքրական են և արժանի ուշադրութեան, սակայն նրանք պայմանական նշանակութիւն ունեն այն անձերի համար, որոնք միակարծիք չեն հիմնական հայեցակէտներում։ Ա. Ք.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 6 յուլիսի

«Մշակի» այսօրվայ համարի «Նամակ խմբագրութեան» բաժնում Աղանին Մելիքեանը ինձ հարց է տալիս, թէ ինչու իրանից ստացած 5 րուբլին անմիջապէս տեղ չեմ հասցրել։

Տիկին Տաւշերդեանը կարսում մահացաւ փետրվարի 20—22-ին և թողի իմ ու Մելիքեանի խոստացած 5-ական րուբլին. 10 րուբլի էլ նուիրեցին եղբայր Տաւշերդեանները և խնդրեցին յանձնել ինձ, որպէսզի ստանայով նաև Մելիքեանից 5 րուբլին, գումարը 20 րուբլի, հասցնէի տանկացնել Ազանայի տառապեալներին։ Այդ ժամանակ Մելիքեանի կինը ծանր հիւանդ էր, իսկ ինքը դրամական միջոցից զուրկ։ Փետրվարի 23-ին հիւանդ կինը Թիֆլիս բերին, որը ուրից 15 օր տանջվելուց յետոյ մեռաւ։ Մելիքեանի միջոցը այնքան մաշ էր, որ կնոջ թաղման ծախքը—57 ր. 50 կ.—ես հոգացի փոխառինաբար։ Այս դժբաղդութիւնից անմիջապէս յետոյ ոչ ես յարմարութիւն ունէի պահանջելու նրանից 5 րուբլին և ոչ էլ ինքը միջոց ունէր վճարելու, այնպէս որ մինչև յունիսի 8-ը թէպէտ և նա իր պարտքի դիմաց սպասում էր յանձնած ինձ, բայց մինչ այդ ժամանակ հաշիւ կազմած չը լինելով՝ առանց նրա իրաւունքին ես ինձ չէի կարող թոյլ տալ այդ 5 րուբլին միացնելու 15 րուբլուն, որպէսզի իր նպատակին ծառայէր։ Յունիսի 8-ին վերջնական հաշիւ նազմելով նրա հետ, այդ 5 րուբլին ստացայ և միացնելով մինչև այդ ժամանակ ի գուր տեղը ինձ մօտ մնացած 15 րուբլուն, 2 օրից յետոյ յանձնեցի ուր որ հարկն էր։ Իսկ մինչև այսօր փոքր լրագրում չը յայտարարվելը բացատրվում է նրանով, որ մինչև վերջերս Հանդանակիչ Մասնաժողովի գործունէութիւնը դադարած է եղել և փոքր ինչ ձեռով Թիւրքիա փոխադրվելը անորոշ։

Ցիշեալ 20 րուբլին յանձնված է «Հօրիզօնի» խմբագրութեանը, որի մասին, անշուշտ, կը յայտարարվի լրագրում։

Սրա հետ ներկայացնում եմ խմբագրութեանդ ի տես իմ առևտրական մատեանները, որոնց մէկի 14-րդ երեսում Աղանին Մելիքեանցի հաշուի շարունակութեան մէջ յայտնի արձանագրված է, որ 5 րուբլին ստացված է յունիսի 8-ին և ոչ փետրվարի 22-ին։ Ուրեմն, փողը անմիջապէս իր նպատակին չը ծառայելու պատճառ եղել է Մելիքեանի զրկութիւնը և ոչ ես։

Յ. Տէր-Յարութիւնեան

ԿՈՉ
(Նամակ խմբագրութեան)

Թիֆլիս, 7 յուլիսի

Խոլերային համաճարակի դէմ մաքառող քաղաքային սանիտարական-գործադիր մասնաժողովը, ի նկատի առնելով քաղաքային 12 ձրի թէյարանների բացումը քաղաքի զանազան մասերում, որպէս նախազգուշութեան միջոց խոլերայի դէմ մաքառելու համար, դիմում է Թիֆլիսի հասարակութեանը՝ մանաւանդ երիտասարդութեանը՝ խոնարհաբար խնդրելով աջակցութիւն ցոյց տալ յիշեալ թէյարանների կանոնաւոր գործունէութեան հսկողութեան գործում՝ հերթապահութեան միջոցով, նոյնպէս և տեղական մագազինների և առհասարակ առևտրական ու այլ ձեռնարկութիւնների տէրերին՝ ունենալու իրանց ծառայողների համար ձրի թէյ։ Զբաւոր ազգաբնակութեան թէյով կամ շաքարով նուիրաբերութիւն անել ցանկացողներին թէյարաններում գործածելու համար և կամ անձամբ հերթապահութեան մէջ մասնակցել ուզողներին խնդրվում է այդ տեսակ նուիրաբերութիւններն ու առաջարկները՝ անձնական աշխատանքի համար ուղարկել քաղաքային վարչութեանը Ա. Ի. Խատիսեանին կամ Ն. Ե. Արղութեան-Երկայնաբազուկին։ Գործը շտապողական է և այդ պատճառով էլ ամեն ոք, ով կարող է արձագանք տալ մեր կոչին, թող բարեհաճէ անյապաղ իմաց տալ իր համաձայնութեան մասին։

Բիւրոյի նախագահ՝ Ա. Խատիսեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Էնզէլի, 3 յուլիսի

Դրութիւնը քանի գնում՝ աւելի վատանում է այստեղ։ Օր օրի վրա նորանոր խռովութիւններ են առաջանում և առանց այն էլ ոչ-նորմալ կեանքը յուզում, ալեկոծում։

Պարսկաստանի ներկայիս գործողներից ոչ մէկն իր իսկական դերի մէջ չէ գտնըվում և այդ, որպէս ասացինք, առիթ է տալիս շատ անախորժութիւնների։

Լայջանի հասարակութեան և Թիւրքահպատակ Լասկարիդիսի միջև կռիւ է պատահել, որը տեղիք է տուել երկու կողմից մի քանի վիրաւորումների զէնքի միջոցով և որի պատճառով Րաշտի ռուս. հիւպատոսը օգնութիւն է խնդրել ռուսաց հիւպատոսից, որը 20—25 կօզակներով դէպքի վայրն է գնացել և խաղաղացնելով վերադարձել։

Րաշտում մի ռուս երիտասարդ սպանել է դարձեալ մի ռուսի՝ ատրճանակը գողանալու պատճառով, և երբ մարդասպանը բռնվել է պարսից կառավարութեան կողմից և հիւպատոսին յանձնումը ուշացել է, այս վերջինս 10—15 հոգի կօզակ է ուղարկել և խստիւ պահանջել իր հպատակ սպանողին։

Այդ առիթով գրգռում է առաջացել պարսից հասարակութեան մէջ, և տեղական անջումանը բողոք է ներկայացրել հեռագրով թէ կառավարութեանը և թէ մէջլիսին։

Նէջեֆի մուշտայիդների շրջաբերականները, Թաղի-զադէի մէջլիսից հեռացումը, մինիստրների յաճախ փոփոխումը հիասթափում են առաջացրել հասարակութեան մէջ և դրութիւնը վտանգաւոր դարձրել։

Բոլորը յոռետես են դարձել և սպասում են լուրջ անակնկալների։ Մուջահիդ

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Утро Рос.» լրագիրը հաղորդում է, որ Ա. Ս. Սուվօրինը կազմակերպում է «Новое Время» թերթի հրատարակութիւնը շարունակելու նպատակով մի ընկերութիւն 4 միլիոն րուբլի դրամագլխով, վերածված 800 բաժինների։ 500 բաժին Ա. Ս. Սուվօրինը պահում է իրան, 100-ը իր աշխատակիցներին, իսկ մնացեալը արդէն գրված է կոմսական անձանց անունով։ Մի քանի բաժին վերցրել է Վիտտէն, 50 բաժին էլ Մօսկվայի յայտնի փաստաբան ու Պետական Դումայի անդամ Շուբինսկին, որը, լուրերի համաձայն, եռանդուն մասնակցութիւն է ունենալու լրագրի մէջ։ Հազիւ թէ, սակայն, «Новое Время»-ն Շուբինսկիի հետ միասին կարողանայ պաշտօնապէս պարզել հոկտեմբերեան դրօշակը։ Այդ արդէն կը նշանակէր խորտակել մի մեծ. շահեկան գործ։ «Голосъ Москвы»-ի հետ պատահած տխուր փորձը ամենքի աչքի առաջն է դեռ։

Շվէյցարական կառավարութիւնը մի չը լսված խոշոր տուգանք է նշանակել՝ երկու միլիոն ֆրանկ Բեռնում ապրող ռուսահպատակ Բրանդտի վրա։ Տուգանքի շարժառիթը Բրանդտի այն սուտ յայտարարութիւնն է, որ նա արել է հարկային մասնաժողովին։ Ինչպէս յայտնի է, եկամտային տուրքը պարտադիր է Շվէյցարիայի մէջ ապրող բոլոր անձանց համար։ Որպէսզի ազատված լինի եկամտային տուրքից, Բրանդտը,—որ 15 միլիոն ֆրանկի կարողութիւն ունի և պէտք է վճարէր 2 հազար ֆրանկ տուրք,—իրան ներկայացնում է մասնաժողովի առաջ իբրև աղքատ և կենսաթոշակ ստացող։ Սուտ շուտով պարզվում է և անա հարկային հարդաթերթի մէջ սուտ ցուցմունքներ տալու համար կառավարութիւնը նրան ենթարկում է տուգանքի շվէյցարական օրէնքների համաձայն 1000 անգամ աւելի, քան հասանելիք տուրքն է։ Այդպիսով 2 հազար ֆրանկ եկամտային տուրքի փոխարէն այսօր նա պէտք է վճարէ ոչ միայն տուրքը, այլ և 2 միլիոն ֆրանկ էլ տուգանք։ Բրանդտը որովհետև հրաժարվում է յօժարակամ վճարել այդ խոշոր տուգանքը, ուստի նրա դրամագլուխների ու կալուածքի վրա արգելք է դրվում։

Ճանապարհների հաղորդակցութեան մինիստրը համակրութեամբ է վերաբերվել երկաթուղային վարչութիւնների այն նախագծին, որով մտադրութիւն կայ սեփական նաւթահանքեր պահել երկաթուղային վառելիքի պահանջները հոգալու նպատակով։

Լօնդօնի մօտերքում գիտութեան զոհ գնաց էլեկտրոտեխնիկ Հարրի Կօկսը՝ Րէնտգէնեան ճառագայթների ուսումնասիրութեան միջոցին նրանցից ստացած այրուածքներից։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

5 յուլիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Սիբիրի էկսպրէսով ժամանեցին Հեռաւոր Արևելքում ճանապարհորդող հերցոգ Իոհան Ալբրէխտ Մէկլէնբուրգ-Շվէրինսկին՝ Բրաունշվայգի ռէգէնտը, օգոստափառ ամուսնու՝ հերցոգուհի Էլիզավետայի հետ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Յուլիսի 6-ին յատուկ գնացքով Րիգայից վերադարձաւ զինուորական մինիստր Սուխոմլինովը, պալատական կօմենդանտ Դէդիւլինը և պալատական մինիստրութեան ատեանի գլխաւոր՝ Մոսոլովը։

ՍԻՄՖԵՐՈՊՕԼ։ Եալտայում տեղի ունեցած հեղեղի շնորհիւ քաղաքին հասել է աւելի քան 300,000 ր. վնաս, իսկ գաւառում վնասները հասնում են 100,000 ր.։ Բոլոր նկուղները լցված են ջրով։

ՊՕԼՏԱՎԱ։ Պերէեսլավի գաւառի կալուածատէր հանգուցեալ Բատալինը կտակել է Պերէեսլավի զեմստվօյին՝ լուսաւորութեան գործի համար՝ 850 դեսեատին հող 200,000 րուբլի արժողութեամբ և դրամով մօտ 300,000 րուբլի։

ԲԵՐԴԵԱՆՍԿ։ Ջեղծումների համար դատի է յանձնված մէշչանական վարչութեան ամբողջ կազմը։

ԿԻԵՎ։ Բօրօդիանկա կայարանի մօտ մարդատար գնացքը խորտակվել է։ Երկու վագօն ջարդվել են։ Ծանր կերպով վիրաւորված է գլխաւոր կօնդուկտորը։

ԿԻԵՎ։ Զինուորա-պատմական ընկերութիւնը որոշեց Կիէվում արձան կանգնեցնել ի պատիւ Կօչուբէի և Իսկրայի, և ընտրեց յանձնախումբ հ․րցի մանրամասն մշակման և նուիրաբերութիւններ հաւաքելու համար։

ՇԱՄԱԽԻ։ Սրէլխանլի գիւղում գիւղացիները սպանել են յայտնի աւազակ՝ տաժանակիր աշխատանքներից փախած Ղահրաման-օղլուն։

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

Հասցեներ

ՀԵՐԹԱՊԱՀ ԲԺԻՇԿՆԵՐ և ՖԷԼԴՇԵՐՆԵՐ—Մուխրանսկայա փողոց, քաղաքային հիւանդանոց, տէլէֆ. № 39։

ԴՈՒՄԱՅԱԿԱՆ ՍԱՆԻՏԱՐԱԿԱՆ ԲԺԻՇԿՆԵՐ.—I, II և IX ոստիկանամասերում՝ Վ. Պ. Ֆօմինա-Օսիպօվա (Վակէ պրուարձան, սեփ. տուն, տէլէֆ. № 461)։ III և IV ոստիկանամասերում (Սօլդատսկի բազարը նոյնպէս հաշուած) Լ. Խ. Քալանթարեան (Բաբիատինսկայա փող. № 6, տէլէֆ. № 517)։ V և VI ոստիկանամասերում՝ Ի. Մ. Զաբուլոծսկի (Գրիբօեդովսկայա փող. № 10, տէլէֆ. № 645)։ VII և VIII ոստիկանամասերում՝ Գ. Ֆ. Նասիեվ (Պեսկօվսկայա փող. № 4, տէլէֆ. № 248)։ X, XI և XII ոստիկանամասերում՝ Վ. Ս. Միրաքեան (Միխայլովսկի պր. № 174, տէլէֆ. № 327)։

ՍԱՆԻՏԱՐԱԿԱՆ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒՆԵՐ.—I ոստիկանամասում՝ Մ. Կ. Բէլօզէրսկի (Օրդինէթսկայա փող. № 17)։ II ոստիկանամասում՝ Բ. Գ. Տէրէզուլօվ (Միրսկայա փող. № 17)։ III ոստիկանամասում՝ Գ. Ի. Թամամշեան (Պետրոս Մեծի փող. № 11)։ IV ոստիկանամասում՝ Յ. Մելիք Բախտամեան (Պուշկինսկայա փող. № 3), իսկ սրա օգնական՝ Վ. Ա. Իսրայէլեան (Արխիմի աէր. № 12)։ V ոստիկանամասում՝ Միրզա Հուսէյն Հասան-զադէ (Սուրբ Սարգսի փող. № 19)։ VI ոստիկանամասում՝ Ա. Ս. Գուլաձէ (Գօլօվինսկի. № 37)։ VII ոստիկանամասում՝ Դ. Ա. Շիխինով (Հաւլաբար, Պրէօբրաժէնսկայա փող. № 20)։ VIII ոստիկանամասում՝ Գ. Ի. Տօիձէ (Գօնչարնայա փողոց № 32)։ IX ոստիկանամասում՝ Գ. Ա. Տէր-Ստեփանեան (Կրասնօգօրսկայա փողոց № 16)։ X ոստիկանամասում՝ Գ. Ի. Էմինով (Միխայլովսկի պր. № 142)։ XI ոստիկանամասում՝ Ս. Շ. Ջկօնիա (Միխայլովսկի պր. № 148)։ XII ոստիկանամասում՝ Գ. Վ. Զարէվիանի (Նախալովկա, Րէմօնտնայա փող., սեփ. տուն)։

ԴՈՒՄԱՅԱԿԱՆ ԹԱՂԱԿԱՆ ԲԺԻՇԿՆԵՐ (բուժողներ).—1 և 2-րդ ոստիկանամասերում՝ Գ. Ա. Գեղամեան (Մադատովսկայա փ. № 5, տէլէֆ. № 593)։ 3-րդ և 4-րդ ոստիկանամասերում՝ Մ. Ի. Շահնազարեան (Պեսկինսկի վերելք. № 1, տէլէֆ. № 619)։ 5-րդ ոստիկանամասում՝ Տ. Մ. Թադէոսեան (Վելիամինովսկայա փ. № 4, տէլ. № 680)։ 6-րդ և 7-րդ ոստիկանամասերում՝ Շ. Ս. Միկէլաձէ (Կախէտինսկայա փող. № 1, տէլէֆ. № 816)։ 8-րդ և 9-րդ ոստիկանամասերում՝ Ն. Դ. Խասիսով (Սուդեբնայա փող. № 17, տէլէֆ. № 709)։ 10-րդ, 11-րդ և 12-րդ ոստիկանամասերում՝ Յ. Գ. Տէր-Նիկողոսեան (Միխայլովսկի պր. № 169, տէլէֆ. № 15)։

(ա. օ.) 817. 6—2

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
ՎԱՀԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ
Ամառը գտնվում է ՊԵԱՏԻԳՈՐՍԿՈՒՄ (Կովկաս. հանք. ջրերում), որտեղ ընդունում է հիւանդներին մինչև սեպտեմբեր։ Верхній бульваръ, д. кн. Гирей.
(Ե. Հ. Կ.) 565. 0—23

ԲԺԻՇԿ
Գ. Յ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ
Ներքին եւ վիրաբուժական (խիրուրգ.) հիւանդութիւններ.
Ընդունելութիւնը (առաւօտեան ժ. 11—1. / երեկոյեան ժ. 5—7.
Արաս-Արադսկայա, տուն Միրիմանովի։
(Ե. Հ. Կ.) 725. 100—12

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

„ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ" գրավաճառանոցում վաճառվում են.
Րաֆֆիի աշխատութիւններից. «Սամուէլ», երեք հատոր, 3 ր. 50 կ., «Խենթը», և «Ջալալէդդին», մի գրքի մէջ, 2 ր., «Խաչագողի յիշատակարանը», չորս մասերը մի գրքի մէջ, 2 ր., «Կայծեր», երկու հատորը 5 ր., «Ջահրումար» 2 ր., «Խամսայի մելիքութիւնները», «Ղարաբաղի աստղագէտը» և «Գաղտնիք Ղարաբաղի», երեք գիրքը միասին 2 ր., «Դաւիթ բէկ», երեք հատորը միասին 3 ր. 50 կ.։
Նոյն գրախանութում վաճառվում են.
«Երիտասարդութեան մեղքեր» («Грѣхи молодости») թժ. Համօնդ, նկարներով, թարգմ. Արսլեանի 1 ր. —
«Գարուն», ալմանախ 1 ր. —
«Մատենախօսութիւն», Ենգիբարեանի 1 ր. 25 կ.
«Ինքնուսուցիչ ռուսերէն լեզուի», Ս. Մանդ. 1 ր. 30 կ.
«Ալիքների ճիճուներ», բժ. Քալթանեանի — 10 կ.
«Եկեղեցական առողջաբանութիւն», բժ. Բաբայեանի — 50 կ.
«Հայոց եկեղեցու վերանորոգութեան խնդիրը», Տէր-Մինասեանի — 25 կ.
«Էջմիածնի արդարութիւնը», Բենիկ վարդ. — 25 կ.
«Երուանդ վարդ. և հայոց եկեղ. վերանորոգ. խնդիրը», Բենիկ վ. — 20 կ.
„Новый способъ леченія холеры", Жука 60 к.
Դիմել՝ Тифлисъ, Книжный магазинъ „Гуттенбергъ", Г. Галстяну.
(Հ. Կ.) 818. 2—1

ՄՈՒՐԱՑԱՆ
Լոյս տեսաւ հրատարակութիւնների Բ. հատորը հեղինակի պատկերով և բոլոր օրինակները դրոշմված հեղինակի անուանական 1885 թ. կնիքով։
I. ՌՈՒԶԱՆ
կամ
ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐ ՕՐԻՈՐԴ
Պատմական դրամա 5 արար. եւ 9 պատկերով։ (Անցքը պատահում է 1238 թ. Արցախի Խաչէն գաւառում)։
II. ԱՆԴՐԷԱՍ ԵՐԷՑ
(Պատմական վէպ, 1617 թ.)
ԳԻՆԸ 1 Ր. 50 Կ.
Հեղինակը որդ—երութիւնների Ա. հատորը՝
I. ՆՈՅԻ ԱԳՌԱՒԸ։ II. ԱՌԱՔԵԱԼԸ։ III. ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՄԻԱՆՁՆՈՒՀԻ։
Գինը 1 ր. 50 կ.
Երկու հատորը միասին գնողները ճանապարհածախս չեն վճարում։
ՎԵՐԱԴԻՐ ՎՃԱՐՈՎ 30 կ. աւելի և առանց կանխավճարի պատուէր չէ կատարվում։
ԳՈՒՄԱՐՈՎ ԱՌՆՈՂՆԵՐԻՆ ԶԵՂՋ։
ՊԱՀԵՍՏԸ՝ հեղինակի ժառանգների լիազօր Տիգրան Նազարեանի մօտ։
Դիմել՝ ТИФЛИСЪ. БЮРО ПЕЧАТИ.
Мадатовская, 5. (Հ.) 632. 0—4

Ցայտնվում է ի գիտութիւն թարգմանիչների, որ ձեռնարկված է
ГОРДИНЪ
САТАНА
պիէսայի թարգմանութեան։
(Հ. ու.) 816. 2—2

Ուսուցչական Միութեան Կենտրոնական Վարչութիւնը
յայտարարում է, որ կազմված է յատուկ Ցանձնաժողով միջնորդ հանդիսանալու ուսուցչի կարիք զգացող դպրոցների և պաշտօն որոնող ուսուցիչների միջև։
Դիմողները նախնական ծախսերի համար ուղարկելու են 1 րուբլի այս հասցէով.
Тифлисъ, Арм. Семинарія Нерсисянъ. Арташесу Стамболцяну.
(Կ. Հ.) 805. 3—2

Լ. Լալեի լաբօրատօրիայի Օրլեան քաղաքում (Ֆրանսիա)
ԵՕԴԻՐԻՆ ԲԺՇԿԱՊԵՏ ԴԵՇԱՆԻ
(Iodhyrine du d-r Deschamp)
ՇԱՏ ԸՆԴՈՒՆՎԱԾ ՄԻՋՈՑ
ՃԱՐՊԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ
որ խորհուրդ են տալիս բժիշկները, փաստաւոր հետևանքներով։ Բժշկապետ Դէշանի Եօդիրինը նշանաւոր միջոց է համարվում ճարպութեան դէմ. նրա աջող ներգործութիւնը նկատվում է հէնց բժշկութեան սկզբում։
Բժշկապետ Դէշանի Եօդիրինը բոլորովին անվնաս է օրգանիզմի համար։
Հեռացնում է ճարպութիւնը աստիճանաբար շատ կարճ ժամանակամիջոցում։
Արկղիկի գինը, որ պարունակում է 60 դեղահատներ, արժէ 4 ր. 25 կոպ.։
Ծախվում է բոլոր դեղատներում և դեղատնային խանութներում։
Ընդհանուր ներկայացուցչութիւնը Ռուսաստանում
Торговый Домъ ЛЮКСЕМБУРГЪ и К-о, Варшава, Журавья, 40.
(8,18,28) (В. 41106) 707. 5—4

Ստոյգ, գործնական, սիրուն
Ստուգված են միայն պատենտ ունեցող մեր «ԴԷԿԱԴԱՆՍ» ժամացոյցները։ ժամացոյցի կորպուսը ամենատափակն է, մետալից, հին արծաթի նման, զարդարված գեղեցիկ նկարներով (նայիր նկարը). ընթացքը քարերով, լարումը սողնակ բռնակից, 40 ժամը մի անգամ։ Երբէք չեն կորցնում իրանց սկզբնական տեսքը։ 12 ր. փոխարէն միայն 3 ր. 50 կ., իսկ 2 հատը 6 ր. 50 կոպէկով։ Կանանց նոյնպիսի ժամացոյցները 4 ր. 50 կ. պէկով։ ՄԵՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆ է.— Բերել տուէք միայն «ԴԷԿԱԴԱՆՍ» ժամացոյցը և դուք միշտ շնորհակալ կը մնաք մեզանից։ Ուղարկում եմ մինչև բոլէնները ստուգված՝ ժամացոյցները վերադիր վճարով և առանց կանխավճարի, երաշխաւորելով ժամացոյցի ընթացքի ճշտութիւնը 6 տարով, իսկ մետաղի ամրութիւնը 25 տարով։ Մինչև 4 հատի առաքումը 40 կ. (Սիբիր 75 կ.)։ Նոր ոսկէ շղթաներ բրէլօկով 75 կ. և 1 ր. 50 կ. հատը, երկճիւղ շղթան 2 ր. 50 կ. և 3 ր. 50 կ.։
Հասցէն՝ И. ШТРУМФЕЛЬДЪ, Варшава. Св. Креста № 48.
Խնդրում ենք հասցէն կտրել և կպցնել ծրարի երեսին։
(Չ. Ե. Հ.) (В. 63336) 1022. 4—3

Типографія „Экономія" Большая Ванкская № 3.